

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ О. П. Степанов
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 056 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Проблеми та перспективи розвитку Європейської інтеграції»

Виконавець: Чебаненко Євгеній Андрійович, група
МЕ-401

(підпис виконавця)

Керівник: д.е.н., професор, професор кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу ФМВ
НАУ
Румянцев Анатолій Павлович

(підпис керівника)

Нормоконтролер: Балабанова Галина Петрівна

(підпис нормоконтролера)

Київ - 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 056 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Степанов О.П.
«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Чебаненка Євгенія Андрійовича

1. Тема роботи «Пріоритети та проблеми розвитку Європейської інтеграції» затверджена наказом ректора від «29» квітня 2019 р. №542/ст.
2. Термін виконання роботи: з 04 травня 2020 року по 21 червня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Європейської служби статистики, Міжнародного Валютного Фонду, щорічні звіти міжнародних організацій: Європейської комісії, Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світової організації торгівлі (СОТ).
4. Зміст пояснювальної записки: Теоретико-методологічні основи засади дослідження міжнародної економічної інтеграції, трансформації системи європейської інтеграції в сучасних умовах, напрями інтеграції України до ЄС.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 4 таблиці та 7 рисунків.
6. Презентація основних результатів дипломної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 17 слайдів.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми дипломної роботи	23.03.2020	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання дипломної роботи	30.03.2020	Виконано
3.	Розкрити Теоретико-методологічні основи засади дослідження міжнародної економічної інтеграції	04.05.2020 – 10.05.2020	Виконано
4.	Проаналізувати трансформації системи європейської інтеграції в сучасних умовах	11.05.2020 – 17.05.2020	Виконано
5.	Охарактеризувати напрями інтеграції України до ЄС	18.05.2020 – 24.05.2020	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	25.05.2020 – 27.05.2020	Виконано
7.	Оформити дипломну роботу	28.05.2020	Виконано
8.	Попередній захист дипломної роботи	29.05.2020	Виконано
9.	Передати дипломну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	07.06.2020	Виконано
10.	Передати дипломну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	10.06.2020	Виконано

8. Дата видачі завдання: « ____ » _____ 2020р.

Керівник дипломної роботи _____
(підпис керівника)

Румянцев Анатолій Павлович
(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис випускника)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Пріоритети та проблеми розвитку Європейської інтеграції»: 103 сторінки, 4 таблиці, 7 рисунків, 62 літературних джерела.

Перелік ключових слів (словосполучень): МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ, МИТНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ СОЮЗ, ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ, КОНВЕРГЕНЦІЯ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ.

Об'єкт дослідження: функціонування інститутів міжнародної економічної інтеграції на прикладі відповідних структур діючих в рамках Європейського Союзу.

Предмет дослідження: особливості функціонування міжнародного об'єднання в аспекті економічної інтеграції на прикладі інституцій Європейського Союзу.

Мета дипломної роботи: вивчення функціонування міжнародних інтеграційних об'єднань та їх вплив на структуру економічних відносин країн-учасниць з метою розробки способів максимально ефективної участі України у процесі її взаємодії з такими структурами.

Методи дослідження: загальні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація), теоретичні методи (системний аналіз), економіко-статистичні, графічні та інші.

Отримані результати та їх новизна: проведено аналіз механізму взаємодії економік країн-учасниць ЄС в процесі економічної інтеграції.

Значущість виконаної роботи та висновки: формування стратегії дій України в контексті її участі в міжнародній економічній інтеграції.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали дипломної роботи рекомендується використовувати для застосування при написанні звітів щодо проблем інтеграції економіки України в рамках виконання Угоди про Асоціацію з ЄС.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	10
1.1. Концептуальні підходи аналізу міжнародних інтеграційних процесів.....	10
1.2. Економічна сутність та структурна спрямованість міжнародної інтеграції	23
1.3. Особливості становлення та розвитку Європейської інтеграції.....	32
РОЗДІЛ 2	
ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	43
2.1. Сучасний стан розвитку економічних відносин у ЄС.....	43
2.2. Механізм функціонування інтеграційних процесів у ЄС	51
2.3. Оцінка ефективності міжнародної економічної інтеграції в Європейському геопросторі.....	60
РОЗДІЛ 3	
НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС.....	69
3.1. Стан розвитку інтеграційних процесів між Україною та ЄС	69
3.2. Оцінка ефективності розвитку інтеграції України з ЄС.....	77
3.3 Пріоритети розвитку інтеграційних відносин між Україною та ЄС у контексті реалізації Угоди про Асоціацію.....	85
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100

Вступ

Актуальність теми дослідження. Протягом ХХ століття поступово розвивалася та знаходила практичне відображення теорія міжнародної економічної інтеграції. Цей розвиток створив фундамент для створення по всьому світу інтеграційних об'єднань заснованих на засадах економічної співпраці в певних аспектах. Вибір України курсу на євроінтеграцію, затверджений рядом документів, та, в особливості, поступове зближення нормативно-правової бази прийнятої в ЄС та пов'язані з цим структурні зміни, зумовлює необхідність аналізу існуючих умов та характерних ознак міжнародної економічної інтеграції з метою вироблення чіткої стратегії участі України в даному процесі.

Міжнародна економічна інтеграція - це явище, яке має визначний вплив на сучасні умови зовнішньо- та внутрішньо економічних відносин. Аналіз практичного досвіду країн та організацій, які є на сьогодні учасниками такого процесу має велику цінність в практичному вимірі. Поглиблення економічної інтеграції стримується суперечливим досвідом функціонування таких організацій, що породжений низкою об'єктивних та суб'єктивних причин. До перших належить складність та багатоаспектний характер такого процесу, що посилюється недостатньою ефективністю відповідних міжнародних структур. Така ситуація призводить до невідповідності національного досвіду до очікуваних результатів.

Особливо актуальним є питання реакції існуючих організацій на виявлені недоліки їх структури та внесення відповідних змін в процесі подальшого розвитку.

Слід зазначити, що у відношенні до питання інтеграції в Україні, державній політиці бракує чітко визначеної національної стратегії, та, в довгостроковій перспективі, стійкості в проведенні змін та реформ яких потребують системи, що безпосередньо відповідальні за інтеграційні

процеси. Процеси трансформації структур міжнародної економічної інтеграції зумовлюють необхідність до створення теоретичного обґрунтування впровадженням змін, на основі якого можуть бути надані відповідні наукові рекомендації, які в перспективі дозволять в процесі реформ спиратися на вже вироблені рішення з тих чи інших питань. Дослідження структури механізму європейської інтеграції дозволить прискорити відповідні процеси в Україні, та більш повно скористатися вигодами такого процесу.

Створення сприятливих умов для розвитку страхування в Україні потребує проведення глибоких теоретичних досліджень та надання наукових рекомендацій, які можуть стати важливим чинником ефективного функціонування національного страхового ринку. Дослідження механізму використання потужного потенціалу страхування у ринковій економіці дозволить повніше використовувати його в умовах України.

Найбільш важливими в науковому розумінні для автора під час роботи над дипломною роботою були теоретичні розробки провідних вітчизняних фахівців, зокрема: Д. Г. Лукяненко, О.М. Білорус, В.М. Геєць, О.І. Шнирков, Ю.В. Макогон, А.І. Кредісов, О.І. Рогач.

Крім цього, беручи до уваги довготривалий процес теоретичних розробок на тему функціонування інституцій міжнародної економічної інтеграції, автором використано праці закордонних дослідників, що здійснювали наукову діяльність в даному напрямі, зокрема: А. Маршалла, Е. Хааса, Б. Баласса, Д. Мітрані, А. Мілуарда, В. Рьопке.

Метою дослідження є вивчення функціонування міжнародних інтеграційних об'єднань та їх вплив на структуру економічних відносин країн-учасниць, узагальнення міжнародного досвіду з метою розробки способів максимально ефективної участі України у процесі її взаємодії з такими структурами у зв'язку з підписанням Україною Угоди про Асоціацію, та в контексті загального курсу на поглиблення економічних взаємовідносин.

Відповідно до поставленої мети виділяють основні завдання:

- визначити теоретичні підходи до проблеми створення та функціонування міжнародних інтеграційних об'єднань;
- розкрити особливості діяльності інститутів міжнародної інтеграції різного рівня;
- провести аналіз сучасного стану розвитку економічної інтеграції в рамках ЄС;
- проаналізувати особливості механізму процесу інтеграції в межах ЄС;
- проаналізувати стан розвитку інтеграційних процесів між Україною та ЄС;
- розкрити сучасні характеристики інтеграційних процесів в рамках відносин «Україна-ЄС» ;
- дослідити пріоритетні напрями поглиблення економічної інтеграції між Україною та ЄС .

Об'єктом дослідження є функціонування інститутів міжнародної економічної інтеграції на прикладі відповідних структур діючих в рамках Європейського Союзу.

Предметом дослідження є особливості функціонування міжнародного об'єднання в аспекті економічної інтеграції на прикладі інституцій Європейського Союзу .

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення теорій міжнародної інтеграції. В першому розділі при дослідженні теоретичних основ міжнародної економічної інтеграції використовувалися методи від абстрактного до конкретного, поєднання аналізу та синтезу, структурно-системного підходу, методу, причинно-наслідкових зв'язків. В другому розділі роботи, в аналітичній частині, де досліджувалися та аналізувались показники та динаміка розвитку економічної інтеграції в Європі та особливості функціонування інтеграційних інститутів ЄС використовувалися методи

логічного й історичного, кількісно-якісного аналізу, статистичні методи, методипорівняльного аналізу.

У завершальному третьому розділі, при проведенні аналізу процесів інтеграції України та ЄС основним науковим методом був метод причинно-наслідкових, логічних та функціональних зв'язків і залежностей, а також кореляційно-регресійного аналізу .

Теоретичну основу роботи склали економічні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. При написанні роботи використовувались матеріали інтеграційних інституцій ЄС, Європейської служби статистики, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, а також національних та міжнародних аналітичних агентств . Фактологічною та статистичною основою слугували щорічні звіти Міжнародного валютного фонду, Європейської служби статистики Державної служби статистики України, та відповідні сайти в Internet.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. В роботі розміщено 4 таблиці та 7 рисунків. Список використаних джерел включає 62 найменування на семи сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1 Концептуальні підходи аналізу міжнародних інтеграційних процесів

Ринкова школа виходить з відомого постулату про те, що ринок є найкращим регулятором економіки, який не можна замінити жодними штучними механізмами з боку держави. На ранніх етапах дослідження інтеграційних процесів міжнародна економічна інтеграція навіть ототожнювалася з торговельною та платіжною лібералізацією. Німецький автор В. Рьопке [20] вбачав у європейській інтеграції не що інше, як спробу виправити становище, що склалося після 1914р., коли було зруйновано інтеграцію національних економік.

Суть концепції ринкової школи полягає в тому, що в інтегрованій економічній системі мають виконуватися такі самі умови для руху факторів виробництва, як і в національному ринковому середовищі. У спільному господарському просторі кількох країн забезпечуються конкуренція і повна свобода дії ринкових сил. Міжнародна економічна інтеграція в такому разі вважається тим глибшою, чим вільнішою є дія ринкових сил і меншим є регулюючий вплив держави. Основною тезою представників ринкової школи стало твердження, що втручання держави в економічне життя країни має призвести до порушення нормального функціонування господарського механізму, до дезінтеграції країни. Внаслідок цього ринкова школа стверджувала необхідність повної економічної інтеграції як процесу створення єдиного ринкового простору поза межами однієї країни, оскільки саме в цьому процесі можливим є забезпечення повної свободи ринкових сил і конкуренції, а також рівних умов руху товарів і факторів виробництва.

У 40-х роках ХХ ст. американець Дж. Вайнер висунув концепцію митного союзу, яка базувалась на вимірюванні кількісного ефекту від митного союзу через збільшення добробуту країни, що інтегрується на основі принципу порівняльних переваг Д. Рікардо (1817)[23]. Дж. Вайнер висвітлює ці питання у своїх працях, в яких він прослідкував позитивні та негативні ефекти від інтеграції, увів поняття „потокостворюючого” і „потоківідвертаючого” ефектів інтеграції. Головною ідеєю його праці було обґрунтування створення зони вільної торгівлі, для вільного безтарифного переміщення товарів всередині неї та аргументація на користь спільного тарифу від товаропотоку із зовнішніх держав. Він також визначив основну схожість зони вільної торгівлі та митного союзу як дискримінаційну угоду [31].

Основою його дослідження було порівняння розвитку та ефективності торгівлі країн, при умові відокремленого функціонування митного тарифу в кожній з них та при умові запровадження митного союзу та встановлення спільного митного тарифу щодо третіх країн. Він прослідкував, що утворення митного союзу спричиняє статичні та динамічні ефекти міжнародної економічної інтеграції. Вчений також доводить, що при створенні митного союзу іноземні товари стають дешевшими за вітчизняні, а це призводить до зменшення споживання товарів внутрішнього виробництва та переорієнтацію на зовнішні товари.

Лібералізм ринкової школи у питаннях міжнародної економічної інтеграції отримував виражений наднаціональний характер. Фактично постулювалося, що дві національні економіки вважаються найбільш інтегрованими, якщо угода між резидентами двох країн ідентична угоді між резидентами однієї країни. За такого підходу економічна свобода та сфери її реалізації мають безпосереднє відношення тільки до лібералізації торгівлі та платіжних систем.

Ця концепція була продовжена такими вченими як Р. Ліпсей (1960)[19] та Ф.Герес(1957)[19]. У своїх працях вони дійшли висновку, що

«потокостворюючий» ефект може створити позитивний наслідок та підвищити добробут, якщо вигоди від зміни структури споживання на користь дешевого імпорту переважають втрати від переорієнтації з торгівлі з країною, що виробляє товари при нижчих затратах, на торгівлю з країною, що витрачає для виробництва такого товару набагато більше коштів. У концепцію регіональної інтеграції були введені такі поняття виробничого та споживацького ефектів митного союзу.

Інший напрям сучасного неолібералізму дістав назву ринково-інституційного. Його представники намагаються знайти компроміс між ринковими та державними регуляторними механізмами міжнародної економічної інтеграції. На думку представників цієї школи, інтеграція є втіленням певної єдності економічних і політико-правових аспектів. На відміну від представників ринкової школи, інституціоналісти вважають, що інтеграція національних господарств не може бути досягнута одними лише ринковими методами. Політичні важелі будуть ставати чим далі більш важливими, за для регуляції виникаючих неузгодженостей, що, в свою чергу, визначатиме обсяг і рівень політичної співпраці.

Розвиваючи ідею економічної свободи як основи міжнародної економічної інтеграції, ринково-інституційна школа наполягала на певному компромісі між ринковими та державними регулятивними механізмами міжнародної економічної інтеграції. На концептуальному рівні стверджувалося, що державний регулятивний механізм може мати компроміс з ринковим механізмом за умови координації економічної політики держав, регулювання економіки та обмеженого, але необхідного втручання держави в дію ринкового механізму.

Ця концепція фактично наближалася до ідей, які розвивалися в рамках класичного підходу, про саморегуляцію ринку, що давало можливість прийняти кейнсіанську точку зору про абсолютну необхідність регулювання ринку з боку держави. Лібералізм, поряд з концептуальним прийняттям кейнсіанської позиції, створював умови для теоретичного виправдання тези

про обов'язковий характер взаємодоповнення ринкового і регулюючого механізмів один одним задля підтримки економічної рівноваги.

Рівновага, що виникає в цьому разі, сприятиме, на думку представників ринково інституційної школи, встановленню міжнародних правил економічної діяльності та розвитку економічних зв'язків між країнами. Таким чином, економічна свобода в аспекті міжнародної економічної інтеграції набуває інституційно значущого характеру, що впливає на типологію інтеграції взагалі.

Усі форми інтеграції за ринково-інституціональною концепцією пропонується поділити на дві групи: інституціональні та неінституціональні. Інституціональна інтеграція – це інтеграція за допомогою створення спільних органів; усі інші, як за участю самих держав, так і без їхньої участі, відносяться до неінституціональної інтеграції. Роль держави полягає у вирівнюванні умов конкуренції та узгодженні політики країн, що інтегруються. Б. Баласса вперше ввів двоякий розгляд феномену інтеграції – як процесу (реалізація заходів по усуненню дискримінації між господарюючими суб'єктами країн, що інтегруються) і як стану (відсутність дискримінації в межах інтеграційного простору), а також виділив форми інтеграції (зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз та повна економічна інтеграція) та схему їх положення відносно один одного[19].

Економічна інтеграція, як визначено в його працях, може мати декілька форм, які представляють різні ступені інтеграції. Це зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз і повна економічна інтеграція. У зоні вільної торгівлі тарифи (і кількісні обмеження) між країнами-учасницями скасовуються, але кожна країна зберігає свої власні тарифи проти нечленів. Створення митного союзу передбачає, крім припинення дискримінації у сфері товарних рухів всередині Союзу, вирівнювання тарифів у торгівлі з країнами-нечленами. Вища форма економічної інтеграції досягається на спільному ринку, де скасовуються не

тільки торгівельні обмеження, а й обмеження на рух факторів. Економічний союз, на відміну від спільного ринку, поєднує придушення обмежень на товарні та факторні рухи з певною мірою гармонізації національної економічної політики, з метою усунення дискримінації, яка була викликана диспропорціями у цій політиці. Нарешті, тотальна економічна інтеграція передбачає уніфікацію монетарної, фіскальної, соціальної та антициклічної політики і вимагає створення наднаціонального органу, рішення якого обов'язкові для держав-членів [19].

Процес економічної інтеграції передбачає проведення системи заходів, завдяки яким зникає дискримінація господарських одиниць, а відношення знаходять свій прояв у вигляді відсутності тієї чи іншої форми дискримінації іноземних партнерів. Тобто процес інтеграції суттєво відрізняється від звичайного співробітництва: співробітництво включає дії, що мають за мету зменшення дискримінації, процес економічної інтеграції полягає в засобах, які тягнуть за собою пригнічення тих чи інших форм дискримінації.

В середині 60-х років завдяки критиці з боку деяких французьких, англійських та італійських економістів неоліберальних підходів до економічної інтеграції, широке розповсюдження набула структурна концепція інтеграції, представники якої вважали, що вільний рух товарів та факторів виробництва призводить до нерівномірності економічного розвитку окремих регіонів країн. На відміну від ринкових позицій, в цій концепції головну увагу звернено на узгодження окремих галузей економічної та соціальної політики між урядами країн – учасниць об'єднання. Виходячи з природної внутрішньої суперечливості між окремими ланками суспільства, нерівномірності соціально-економічного розвитку територій, інтеграційний процес повинен забезпечити соціальну рівність, рівномірний розвиток країн і регіонів.

На думку представників структурної школи (А.Маршал, М.Мюрдаль) інтеграція – це глибинний процес структурних перетворень в економіці країн, що інтегруються, завдяки чому повинно виникнути максимально

збалансоване в територіальному, економічному й соціальному плані господарство, що вбачалося як досконалий господарський організм [22].

Представники структурної концепції розглядають економічну інтеграцію як процес, який сприяє встановленню оптимального співвідношення національних програм господарської політики із забезпеченням вигод завдяки міжнародному співробітництву. А це можливо лише на стадії економічного союзу, коли відбувається взаємопроникнення національних господарств, зміна їх структури. В результаті глибоких структурних перетворень в економіці країн має з'явитися якісний синергізм, тобто вища ефективність створеної в результаті інтеграції країни в порівнянні з її окремими частинами до об'єднання, що є метою будь-якої інтеграції.

Повна економічна інтеграція за структурною концепцією, як інтеграція національних економік, сприяє формуванню системи економічних зв'язків між економіками, які раніше були відокремленими. Для повної інтеграції важлива не стільки свобода дії ринкового механізму, скільки координація економічної політики держав, що впливає на пом'якшення нерівномірності економічного розвитку окремих країн інтеграційного комплексу і окремих регіонів усередині цих країн, забезпечення усталеності національних платіжних балансів. Погляди окремих представників структурної школи суттєво відрізняються, однак їх об'єднує надто критична позиція щодо традиційної теорії міжнародної торгівлі, прагнення виявити структурний аспект інтеграційного процесу як раціональну, оптимально збалансовану в територіально-економічному та соціальному сенсі господарську структуру всього регіону, що інтегрується й базується на оптимальній економічній політиці.

Отже, йдеться про своєрідну зміну якості системи: інтегрування повинне становити не просто суму національних економік, а нову якість, більш досконалий господарський організм. Важливу роль в утворенні такого роду організму матимуть не лише прямо задіяні господарства що

інтегруються, а й розподіл праці, юридично-правова система, які фактично дозволять відтворити господарський організм, що до того був характерний для окремих держав, в масштабах усього об'єднання на принципово новому кількісному рівні, з функціонуванням його складових як єдиного цілого. У такий спосіб структурна теорія інтеграції надає значно розширену і, в той же час, більш конкретну інтерпретацію процесу регіональної економічної інтеграції [22].

Функціоналізм - це теорія міжнародних відносин, яка виникла в міжвоєнний період, головним чином, через сильну стурбованість старінням держави як форми суспільної організації. Замість власних інтересів національних держав, які реалісти розглядають як мотивуючий фактор, функціоналісти зосереджуються на спільних інтересах і потребах, які поділяють держави (але й недержавні суб'єкти) в процесі глобальної інтеграції, викликаній ерозією державного суверенітету. і зростаюче значення знань, а отже, і вчених і експертів у процесі вироблення політики.

Основоположником функціоналізму був Девід Мітрані, який вважав, що потрібно не шукати ідеальну форму міжнародного співтовариства, а розкрити ті функції, які вона повинна виконувати. Згідно функціоналізму, суверенітет можна передати лише за допомогою функції [33].

На думку Д. Мітрані, люди повинні раціонально визначити свої потреби та творчо підійти до створення інститутів, здатних виконати доручені їм функції. Принцип функціоналізму - чіткий поділ функціональних сфер і секторів, що зводить до мінімуму конфлікти між державами за допомогою раціонального регулювання. Функціональне співробітництво починається з складання не політичних, а економічних і соціальних планів і завдань, таких як загальне управління ресурсами, боротьба з безробіттям, охорону здоров'я.

Розгляд функціональних питань надає можливість учасникам міжнародного співтовариства успішно співпрацювати в неполітичному контексті, що інакше було б важче досягти в політичному контексті.

Подальший розвиток призведе до процесу, який називається «автономним розвитком», спрямованим на множення, розширення та поглиблення функціональних міжнародних організацій.

В ідеалі це призвело б до міжнародного уряду. Функціоналісти таким чином припускають, що співробітництво в неполітичному контексті принесе міжнародний мир. Вилучення існуючих неполітичних, невійськових глобальних проблем, які функціоналісти вбачають самим походженням конфлікту в глобальній спільноті, є тим, чого вони прагнуть досягти [33].

Проте критики вказують на деякі обмеження функціоналістичного припущення: 1. На практиці вирішення функціональних питань не обов'язково завжди сприяє співпраці. 2. Його спрощене припущення не враховує різних причин державного конфлікту[15].

Створення міжнародних організацій між двома і більше країнами для вирішення питань, що цікавлять бачилося основним кроком. Д. Мітрані вважав, що метою політиків є завоювання і утримання влади, а не турбота про суспільне благо. Він був переконаний, що транснаціональні організації можуть краще задовольнити людські потреби, ніж національні держави. Він бачив дві переваги в створенні таких організацій: по-перше, ефективне виконання поставлених завдань буде відволікати лояльність людей від національних держав; по-друге, їх існування скоротить ризик виникнення міжнародних конфліктів. У цьому контексті Д. Мітрані передрікав появу міжнародних організацій, орієнтованих на виконання конкретних завдань, тобто трансформацію всієї системи міжнародних відносин, вказавши при цьому на неминучість ослаблення національних держав [15].

Кожна функція автоматично породжує іншу функцію і, таким чином, виникає первинний ярус функціональних організацій. Для їх успішної взаємодії буде потрібний другий ярус, сфера компетенції якого визначалася б на основі потреб, що виникли на першому етапі. Наступний етап включає вже створення функціональних організацій в світовому масштабі, тобто подоби світового уряду.

Друга світова війна стала своєрідним рубежем у розвитку концепцій регіональної інтеграції, багато з яких було переосмислено. Якщо федералізм і функціоналізм прагнули до встановлення мирної системи міжнародних відносин, що було життєво необхідно для післявоєнної Європи, то неофункціоналізм, який, по суті, є ревізійним варіантом функціоналізму, своїми завданнями, відрізнявся принциповою новизною.

Розроблений групою американських дослідників очолюваною Е. Хаасом, до шістдесятих років неофункціоналізм став провідною теорією європейської інтеграції. Його найбільш істотною відмінністю від класичного функціоналізму було те, що на перший план висувалася політика, прагнення до політичної співпраці, але через співпрацю економічну. Таким чином, оновлена теорія вносила чіткість в інтеграційний процес.

Неофункціоналізм принижував значення глобалізації і ввів територію в свою парадигму. Неофункціоналізм описує і пояснює процес регіональної інтеграції з посиланням на те, як взаємодіють три причинних фактора:

- зростаюча економічна взаємозалежність між народами;
- організаційна спроможність вирішувати спори та будувати міжнародні правові режими;
- наднаціональні ринкові правила, які замінюють національні регуляторні режими.

Рання неофункціоналістська теорія передбачала зниження значення націоналізму та національної держави; вона передбачала, що поступово виборні посадові особи, групи інтересів та великі комерційні інтереси в межах держав бачать у своїх інтересах досягнення цілей, які найкраще задовольняються політичною та ринковою інтеграцією на більш високому, наднаціональному рівні. Хаас теоретизував три механізми, які, на його думку, сприятимуть інтеграції вперед: позитивне поширення, передача внутрішніх пристрастей і технократична автоматичність.

1. Позитивним побічним ефектом є уявлення про те, що інтеграція між державами в одному секторі економіки створить сильні стимули для

інтеграції в інші сектори, щоб повністю охопити пільги інтеграції в секторі, в якому вона почалася.

2. Зростаюча кількість транзакцій та інтенсивність переговорів відбуваються разом з посиленням регіональної інтеграції. Це призводить до створення інституцій, які працюють без посилання на "місцеві" уряди.

3. Механізм трансферу у вітчизняних зв'язках можна краще зрозуміти, спочатку зауваживши, що важливим припущенням в рамках неофункціонального мислення є плюралістичне суспільство в межах відповідних національних держав. Неофункціоналісти стверджують, що, оскільки процес інтеграції набирає обертів, групи інтересів та асоціації переносять свої надії на національні інституції до наднаціональних європейських інституцій. Вони зроблять це тому, що, теоретично, вони зможуть зрозуміти, що ці новостворені інституції є кращим каналом, за допомогою якого можна переслідувати свої матеріальні інтереси.

4. Потім потрібна більша регуляторна складність, і зазвичай вимагають інших інституцій на регіональному рівні. Це призводить до перенесення інтеграції на більш високі рівні процесів прийняття рішень.

5. Технократична автоматичність описувала шлях, в якому інтеграція продовжується, наднаціональні установи, створені для нагляду за процесом інтеграції, самі по собі будуть брати на себе ініціативу у фінансуванні подальшої інтеграції, оскільки вони стають більш потужними і автономними від держав-членів. Розмір об'єднання, швидкість транзакцій, плюралізм і комплементарність еліти є базовими умовами, від яких залежить процес інтеграції.

Неупереджений і критичний підхід до теорії європейської інтеграції загалом і до творчого доробку Д.Мітрані, зокрема, дозволив Б.Розамонду виокремити позиції щодо пояснення стратегії, яка слугувала основою створення ЄС [15], провідною з яких стала: "створення вищого органу Співтовариства, необтяженого багажем суперечливих національних

інтересів, і з повноваженням спостереження за інтеграційним процесом та надання йому можливості діяти як організатору подальшої інтеграції".

Останній етап стратегії неофункціонального об'єднання Хааса полягав у встановленні «довгострокової системи світу в Європі». Це положення не вносило ясності в перспективи подальшої інтеграції після встановлення цієї системи, що стало істотним недоліком теорії.

Центральним елементом неофункціоналістської теорії є концепція «ефекту переливання» (spillover) Л. Ліндберга [22] (точніше, це ідея «переливання» процесу регіональних змін – як поглиблення інтеграції – крізь сегменти чи сектори реально діючої системи), яка наразі значно модифікована до реалій інтеграційного процесу. Вона широко поширена в західній економічній науці для теоретичного тлумачення всього ланцюга європейської економічної інтеграції: переростання зони вільної торгівлі в митний союз, згодом – у спільний ринок, а надалі – в економічний, валютний і політичний союзи.

Цей підхід у теоріях міжнародних відносин і регіональної інтеграції поєднує дослідників, котрі вважають, що національні уряди залишаються головними акторами інтеграційного процесу. Якщо уряди дійшли згоди, міжнародна інтеграція просувається, а якщо консенсусу не досягнуто, цей процес гальмується. Згідно з цим підходом транснаціональні компанії, групи тиску і наднаціональна бюрократія є чинниками, що не визначають інтеграційного процесу. За такого підходу наголошується на важливості мотивації для державних лідерів, насамперед національних керівників – прем'єр-міністрів або президентів, делегувати частину державних повноважень на наднаціональний рівень. Поки стратегічні або тактичні інтереси різних країн зводяться до «спільного знаменника», інтеграція є можливою. Межі інтеграції досить обмежені і, що є найважливішим, нестабільні.

Ліберальний міжурядовий підхід (liberal intergovernmentalism) ґрунтується на тому, що національний вибір (преференції) насамперед

визначається внутрішньополітичними процесами. А вирішальну роль відіграє економічний лобістський тиск. Ліберальна модифікація міжурядового підходу відкидає риторику про так звані національні інтереси і замість цього фокусується на групах, які визначають конкретну політику держави стосовно зовнішньополітичних партнерів, при цьому підкреслюється роль внутрішньополітичної конкуренції за реальну можливість формулювати «інтереси держави». Внутрішня політична конкуренція тут є частиною так званої дворівневої гри зовнішньої політики. В демократичних державах різні лобістські групи і політичні партії спонукають державних керівників приймати ті або інші зовнішньополітичні рішення. У певний момент групи, зацікавлені у тих самих аспектах інтеграції, можуть виявитися найважливішими для внутрішньополітичної конкуренції.

Відповідаючи на вимоги внутрішньополітичного тиску й лобіювання з боку таких груп, державні керівники можуть бути змушені піти на необхідні компроміси зі своїми зовнішньополітичними партнерами й делегувати частину державних повноважень наднаціональним інститутам. У такому разі інтеграція, зокрема європейська, може вийти далеко за межі, передбачені класичною теорією міжурядового порядку.

Інакше кажучи, відповідно до ліберальної версії міжурядового підходу, інтеграція відповідає конкретним вимогам груп «спеціальних інтересів» усередині кожної країни, таких, як великий бізнес, транснаціональні корпорації, фермери тощо. «Спільний знаменник», необхідний для інтеграції, виникає, коли близькі за інтересами групи виявляються здатними впливати на політику своїх національних урядів і водночас знаходять спільний інтерес.

Міжурядовий підхід стосовно європейської інтеграції звичайно пов'язують з ім'ям австро-американського вченого професора Гарвардського університету (США) С. Хоффмана. У працях, написаних і опублікованих у 1964, 1966, 1968 роках, Хоффман мав на меті показати, що національні держави, як і раніше, відіграють ключову роль в інтеграції за плюралістичного характеру чинників інтеграції. Автор увів поняття

«низької» (економіка) і «високої» (безпека) політик для того, щоб пояснити, чому в певній сфері вдалися співробітництво й інтеграція, а в іншій ні. Він стверджував, що логіка неофункціоналістів спрацьовує лише у сфері економічної інтеграції за умов цілковитого збігу інтересів акторів, а в політичній інтеграції пріоритет ідеологічних і прагматичних інтересів політичних еліт визначає поступ інтеграційного процесу [15].

Американський дослідник Е. Моравчик є одним із провідних представників так званого ліберального інтергаверменталізму. Він визначає процес європейської інтеграції як «дворівневу гру». Головними в політичній і економічній конвергенції ЄС є його три провідні держави-члени – ФРН, Франція й Велика Британія. Більше того, ключовим чинником інтеграції є реалізація інтересів саме цих держав, а в самому Євросоюзі реально існують сформовані на основі близькості підходів або інтересів групи держав, уряди яких взаємодіють поміж собою – це насамперед стосується економіки. Е. Моравчик досить докладно розглядає, як це відбувається, особливо в галузі сільськогосподарської політики. Він зазначає, що компроміс добре досягається в питаннях вільного руху товарів і ресурсів, але якщо серйозно зачіпаються інтереси «домашніх» виборців, досягти його набагато складніше [12].

Найпоширенішим і дискусійним підходом до вивчення європейської інтеграції став ліберальний міжурядовий хід. У центрі цієї теорії – припущення про раціональність держави: основним інтересом будь-якого уряду є утримання власної влади. Для цієї мети деякі національні інтереси держави виносяться на міжнародний рівень: урядам доводиться враховувати умови міжнародної спільноти. Тож країни, які одержують найбільше вигод від залучення до процесу міждержавного співробітництва, виявляють значно більший інтерес до інтеграції. Тому міждержавний підхід фактично замінив поняття «інтеграція» поняттям «міждержавне співробітництво», що ґрунтується на раціональних інтересах держав.

У підсумку можна зазначити, що методологія цих теорій інтеграції передбачає, що серед сукупності явищ з певним ступенем обґрунтованості вирізняється один або декілька аспектів, на базі яких і будується визначена формально-логічна система. Тому слабким місцем цих моделей і теорій є їхні відправні посилення. Завжди можна знайти багато істотних закономірностей, які не враховуються в цій теоретичній конструкції. Як теорії ринкової групи, так і альтернативні напрями розвитку є частковими по своїй суті і не можуть охопити весь спектр розвитку інтеграційних проектів.

1.2 Економічна сутність та структурна спрямованість міжнародної інтеграції

Економічна інтеграція за своєю природою є уніфікацією економік двох чи більше країн за допомогою повного чи часткового усунення торгових обмежень. Такі дії проводяться урядами з метою збільшення продуктивності економічної діяльності в країні за рахунок використання ефектів відносних переваг визначених ще Девідом Рікардо та ефектів створення і відхилення торгівлі. Загалом, створення торгівлі означає, що зона вільної торгівлі створює торгівлю, яка, можливо, інакше не існувала. Тоді як відхилення торгівлі означає, що зона вільної торгівлі перерозподіляє торгівлю від більш ефективних постачальників за межами інтеграційного об'єднання до менш ефективних в їх межах

Сфера пільгової торгівлі (також пільгова торгова угода, ПТД) - це перший та найбільш обмежений варіант економічної інтеграції який надає пільговий доступ до певної продукції серед країн-учасниць. Це робиться за рахунок зниження тарифів, але не шляхом їх повного скасування. ПТР може бути встановлений через торговий пакт.

Така форма інтеграції є найбільш поширеною та простою. Угоди такого типу частіше за все не накладають обмежень щодо економічної діяльності країн-учасниць з країнами які не беруть участі в об'єднанні [29].

Зона вільної торгівлі - це регіон, що охоплює торговий блок, країни-члени якого підписали угоду про вільну торгівлю (ЗВТ). Такі угоди передбачають співпрацю принаймні двох країн з метою зменшення торговельних бар'єрів, імпорتنих квот та тарифів та збільшення торгівлі товарами та послугами між собою. Якщо фізичні особи також вільно пересуваються між країнами, крім угоди про вільну торгівлю, угода включатиме в себе пункт про відкриті кордони. Це можна вважати другим етапом економічної інтеграції [14].

Важливо відзначити різницю між митними союзами та зонами вільної торгівлі. Обидва типи торгових блоків пов'язані з внутрішніми домовленостями, які сторони укладають з метою лібералізації та полегшення торгівлі між собою. Найважливішою відмінністю між митними союзами та зонами вільної торгівлі є їх підхід до третіх сторін. Митний союз вимагає від усіх сторін встановлювати та підтримувати однакові зовнішні тарифи щодо торгівлі з сторонами, до сторін зони вільної торгівлі така вимога не поширюється. Натомість вони можуть встановлювати та підтримувати будь-який тарифний режим, що застосовується до імпорту від сторонніх організацій, який вважають необхідним. У зоні вільної торгівлі без узгоджених зовнішніх тарифів для усунення ризику відхилення торгівлі сторони приймуть систему пільгових правил походження.

Що стосується терміну "зона вільної торгівлі", то спочатку загальною угодою з тарифів та торгівлі (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT) [54] передбачається включення лише торгівлі товарами. Угода з аналогічною метою, тобто сприяти лібералізації торгівлі послугами, названа відповідно до статті V Загальної угоди про торгівлю послугами (General Agreement on Trade in Service) як "угода про економічну інтеграцію". Однак на практиці цей термін зараз широко використовується для позначення угод, що охоплюють не тільки товари, але й послуги та навіть інвестиції.

Формування зон вільної торгівлі вважається винятком із принципу найбільшого сприяння у Світовій організації торгівлі (СОТ), оскільки

переваги, які сторони зони вільної торгівлі виключно надають одна одній, виходять за межі своїх зобов'язань щодо приєднання. Хоча стаття XXIV GATT [54] дозволяє членам СОТ створювати зони вільної торгівлі або приймати тимчасові угоди, необхідні для їх створення, існує кілька умов стосовно зон вільної торгівлі або тимчасових угод, що призводять до утворення зон вільної торгівлі.

По-перше, мита та інші нормативні акти, що застосовуються у кожній із сторін, що підписали цю зону вільної торгівлі, та які застосовуються під час утворення такої зони вільної торгівлі, при торгівлі з країнами, які не є сторонами цієї зони вільної торгівлі, не повинні бути вищими або більш обмежувачими, ніж відповідні мита та інші нормативні акти, які існували між сторонами, що підписали, до утворення зони вільної торгівлі. Іншими словами, створення зони вільної торгівлі для надання пільгового режиму серед її членів є законним згідно умов СОТ, але сторонам зони вільної торгівлі заборонено ставитися до сторонніх організацій менш сприятливо, ніж до створення цієї зони.

Угоди про вільну торгівлю, що утворюють зони вільної торгівлі, зазвичай лежать поза сферою багатосторонньої торговельної системи. Однак члени СОТ повинні повідомити Секретаріат, коли вони укладають нові угоди про вільну торгівлю, і, як правило, тексти угод про вільну торгівлю підлягають перегляду в рамках Комітету регіональних торгових угод. Хоча суперечки, що виникають у зонах вільної торгівлі, не підлягають судовому розгляду в Органі врегулювання спорів СОТ, «немає гарантії того, що колегії СОТ дотримуватимуться їх і відмовляться здійснювати юрисдикцію в даній справі».

Митний союз, як правило, визначається як тип торгового блоку, який складається із зони вільної торгівлі із загальним зовнішнім тарифом. Такі союзи створюються через торгові пакти, де країни-учасниці встановлюють спільну зовнішньоторговельну політику (в деяких випадках вони використовують різні імпорتنі квоти). Загальна політика конкуренції також

корисна для уникнення дефіциту конкуренції. Цілі створення митного союзу зазвичай включають підвищення економічної ефективності та встановлення тісніших політичних та культурних зв'язків між країнами-членами. Це третій етап економічної інтеграції [31].

Головною особливістю Митного союзу є те, що країни-члени не лише усунули торговельні бар'єри та запровадили вільну торгівлю, а й встановили загальний зовнішній тариф. Іншими словами, крім домовленості про усунення торговельних бар'єрів один одного, члени Митного союзу також приймають спільну зовнішню тарифну та торговельну політику. ГАТТ передбачає, що якщо митний союз не буде створений негайно, а поступово на протязі певного періоду, він повинен бути завершений протягом певного періоду, який, як правило, не перевищує 10 років.

Особливі заходи які вживають держави-члени Митного союзу в основному включають наступне:

- Зниження тарифів до тих пір, поки тарифи всередині об'єднання не будуть скасовані. Для досягнення цієї мети альянс часто передбачає, що країни-члени повинні переходити від своїх діючих зовнішніх тарифних ставок до уніфікованих тарифних ставок, передбачених альянсом поетапно, протягом певного періоду часу, до остаточного скасування тарифу.

- Сформулювати єдину зовнішньоторговельну політику та зовнішні тарифні ставки. Що стосується закордонних справ, члени союзників повинні підвищити або зменшити свої початкові ставки іноземних тарифів у встановлений термін, і врешті встановити загальну зовнішню тарифну ставку і поступово уніфікувати свою зовнішньоторговельну політику, наприклад, зовнішню політику щодо обмежень та обсягів імпорту.

- Для товарів, що ввозяться за межі альянсу, стягуються різні загальні тарифи, такі як пільгові податкові ставки, узгоджені національні податкові ставки, пільгові податкові ставки та звичайні податкові ставки відповідно до видів товарів та країни постачальника.

- Формування уніфікованих захисних заходів, такі як квоти на імпорту, стандарти охорони здоров'я та запобігання епідемії тощо.

Для Митного союзу визначають два економічні ефекти, статичний та динамічний. До статичних відносять ефекти створення та відвернення торгівлі. Ефект створення торгівлі стосується вигоди, отриманої за рахунок переходу з продукції вітчизняного виробника з більш високими витратами на виробництво, на аналогічне виробництво країн митного союзу з меншими витратами. Ефект відвернення торгівлі стосується збитків, понесених при імпорту товару з країни, що не є членом, з меншими виробничими витратами, до країни-члена з більш високими витратами. Цей ефект фактично є ціною вступу до митного союзу. Коли ефект від створення торгівлі більший, ніж ефект трансферу, комбінований ефект від приєднання до Митного союзу на країни-члени - це чистий прибуток, що означає підвищення рівня економічного добробуту країн-членів; в іншому випадку це чисті втрати та зниження рівня економічного добробуту.

Ефект створення торгівлі зазвичай розглядається як позитивний ефект. Це відбувається тому, що внутрішня виробнича собівартість товару в країні А вища, ніж собівартість імпорту товарів країною А з країни В. Митний союз призводить до того, що країна А відмовляється від внутрішнього виробництва деяких товарів та переорієнтовується на країну В як імпортера цих товарів. З світової точки зору, такий вид конверсії виробництва підвищує ефективність розподілу ресурсів. [31]

Окрім статичних, митний союз має і деякі динамічні ефекти. Іноді цей динамічний ефект важливіший, ніж його статичний ефект, який має важливий вплив на економічне зростання країн-членів.

Перший динамічний ефект митного союзу - це ефект великого ринку (або ж економія від ефекту масштабу). Після створення митного союзу створені хороші умови для взаємного експорту продукції між країнами-членами. Таке розширення ринку сприяє розширенню виробництва підприємств, дозволяючи виробникам постійно збільшувати масштаби

виробництва, знижувати витрати, а також може додатково посилити вплив підприємств у межах альянсу, перш за все, за рахунок конкурентних переваг відносно компаній, що не є членами Альянсу. Тому великий ринковий ефект, створений Митним союзом, викликав реалізацію економії від масштабу.

Створення Митного союзу також сприяє конкуренції серед підприємств країн-членів. Без того, щоб держави-члени створили митний союз, багато секторів економіки мали б тенденцію до формування вітчизняні монополії, а кілька підприємств мали змогу довгий час окупувати внутрішній ринок і отримували б надмірний монопольний прибуток. Після утворення митного союзу через взаємну відкритість ринків різних країн підприємства різних країн стикаються з конкуренцією аналогічних підприємств інших країн-членів. Як результат, для того, щоб завоювати вигідне становище у новому середовищі, підприємства неминуче збільшуватимуть інвестиції в наукові дослідження та розробки та постійно зменшуватимуть виробничі витрати, створюючи тим самим сильну конкурентну атмосферу всередині альянсу, підвищуючи економічну ефективність та сприяючи технологічному прогресу.

Створення митного союзу сприяє залученню зовнішніх інвестицій. Створення митного союзу передбачає накладення обмежень для продукції з країн, що не є учасниками об'єднання. З метою протидії таким несприятливим наслідкам країни, що перебувають за межами альянсу, можуть переводити підприємства в деякі країни всередині митного союзу безпосередньо на виробництво та продаж на місцях, щоб обійти єдині тарифні та нетарифні бар'єри. Це, таким чином, генерує приплив капіталу, що супроводжує цей процес, залучаючи великі обсяги прямих іноземних інвестицій [31].

Єдиний ринок - це тип торговельного блоку, в якому більшість торговельних бар'єрів було усунено (для товарів) з певною загальною політикою щодо регулювання продукції та свободи руху факторів виробництва (капіталу та робочої сили) та підприємств та послуг. Мета полягає в тому, щоб рух капіталів, робочої сили, товарів і послуг між

членами був таким же легким, як і всередині них. Фізичні (кордони), технічні (стандарти) та фіскальні (податкові) бар'єри між державами-членами мають бути мінімальними, або взагалі відсутніми. Ці бар'єри перешкоджають свободі руху чотирьох факторів виробництва (товарів, капіталу, послуг, робітників).

Спільним ринком (common market) зазвичай називають перший етап створення єдиного ринку. Зазвичай він будується на базі існуючої зони вільної торгівлі, без тарифів на товари та при відносно вільному переміщенні капіталу та послуг [24].

Власне, другим етапом буде безпосередньо єдиний ринок (unified market) Він вимагає повної свободи руху товарів, послуг (включаючи фінансові послуги), капіталу та людей без огляду на національні кордони.

Перший етап дозволяє вільно переміщувати капітал та послуги, але зберігаються великі обсяги торговельних бар'єрів. Він виключає всі квоти та тарифи - мита на імпорتنі товари - з торгівлі товарами, що знаходяться в ній. Однак нетарифні бар'єри для торгівлі залишаються, внаслідок різниці між правилами держав-членів щодо безпеки продукції, вимог до упаковки та національних адміністративних процедур. Вони не дають виробникам можливість продавати однакові товари у всіх країнах-членах. Завданням спільного ринку найчастіше є економічна конвергенція та створення інтегрованого єдиного ринку.

Єдиний ринок (іноді його називають «внутрішнім ринком») уможливорює рух людей, товарів, послуг та капіталу в межах союзу так само вільно, як це відбувається в одній країні [24]. Громадяни можуть навчатися, жити, робити покупки, працювати та виходити на пенсію в будь-якій країні-учасниці. Споживачі користуються великим набором продуктів з усіх країн-членів, а підприємства мають необмежений доступ до більшої кількості споживачів. Однак залишаються декілька бар'єрів, такі як відмінності в національній системі оподаткування, відмінності в частинах сфери послуг та різні вимоги до електронної комерції. Крім того, окремі національні ринки

все ще існують для фінансових послуг, енергетики та транспорту. Закони, що стосуються визнання професійної кваліфікації, також можуть бути не повністю узгоджені. Євразійський економічний союз, Рада з питань співробітництва в Перській затоці, КАРІКОМ та Європейський Союз є сучасними прикладами єдиних ринків.

Завершений, єдиний ринок зазвичай означає повне усунення бар'єрів та інтеграцію решти національних ринків. Повна економічна інтеграція спостерігається в багатьох країнах, чи то в одній унітарній державі з єдиним набором економічних правил, чи то серед членів сильної національної федерації. Наприклад, суверенні штати США певною мірою мають різні місцеві економічні норми (наприклад, ліцензійні вимоги до професіоналів, правила та ціни на комунальні послуги та страхування, закони про безпеку споживачів, екологічні закони, мінімальна заробітна плата) та податки, але вони є підпорядкованими федеральному уряду з будь-якого питання міждержавної комерції.

Для єдиного ринку визначають багато переваг: при повній свободі руху всіх факторів виробництва між країнами-учасницями фактори виробництва стають більш ефективно розподіленими, збільшуючи продуктивність. Як для бізнесу в межах ринку, так і для споживачів єдиний ринок є конкурентним середовищем, що ускладнює існування монополій. Це означає, що неефективні компанії зазнають втрати частки ринку і, можливо, припиняють діяльність. Однак ефективні фірми можуть скористатися економією від масштабу, підвищеною конкурентоспроможністю та меншими витратами, та сподіватися на підвищення прибутковості в результаті.

В той же час перехід на єдиний ринок може мати негативний вплив на деякі сектори національної економіки через посилення міжнародної конкуренції. Підприємства, які раніше користувалися національним захистом ринку та національною субсидією (і, у такий спосіб, могли продовжувати свою діяльність, незважаючи на те, що вони не відповідають міжнародним показникам ефективності), можуть боротися за виживання проти своїх більш

ефективних партнерів навіть для своїх традиційних ринків. Зрештою, якщо підприємство не вдосконалив свою організацію та методи, воно зазнає невдачі. Наслідком цього може бути безробіття або еміграція. Окрім того, утворення спільного ринку в довгостроковій перспективі може призвести до відтоку кваліфікованої робочої сили [24].

Економічний союз - це тип торговельного блоку, який є сумою спільного ринку з митним союзом. Країни-учасниці мають як спільну політику щодо регулювання свободи руху товарів, послуг, факторів виробництва (капітал і робочої сили) та спільної зовнішньоторговельної політики. Якщо економічний союз передбачає об'єднання валюти, він стає економічним та валютним союзом [26]. Цілі створення економічного союзу зазвичай включають підвищення економічної ефективності та встановлення тісніших політичних та культурних зв'язків між країнами-членами.

Економічний та валютний союз (ЕВС) - це тип торговельного блоку, який містить поєднання спільного ринку, митного союзу та грошового союзу. Створений через торговий пакт, ЕВС становить шосту з семи стадій у процесі економічної інтеграції. Угода ЕВС зазвичай поєднує митний союз із загальним ринком. Типовий ЕВС встановлює вільну торгівлю та єдиний зовнішній тариф у межах своєї юрисдикції. Він також призначений для захисту свободи в русі товарів, послуг та людей. Ця угода відрізняється від валютного союзу (наприклад, Латинського валютного союзу), який зазвичай не передбачає спільного ринку. Як і в економічному та валютному союзі, встановленому серед 28 країн-членів Європейського Союзу (ЄС), ЕВС може по-різному впливати на різні частини своєї юрисдикції. Деякі райони підпорядковуються окремим митним регламентам від інших областей, які підлягають ЕВС. Ці різні домовленості можуть бути встановлені в офіційній угоді, або вони можуть існувати фактично [26].

Повна економічна інтеграція є завершальним етапом економічної інтеграції. Після повної економічної інтеграції інтегровані підрозділи не мають взагалі або мають незначний контроль над економічною політикою,

включаючи участь у валютному союзі та повне або майже повне узгодження фінансової політики.

Повна економічна інтеграція найчастіше зустрічається в країнах, а не в рамках наднаціональних інститутів, хоча умовним прикладом можуть слугувати Сполучені Штати Америки, які можна розглядати як низку високо інтегрованих квазіавтономних національних держав. У цьому прикладі вірно, що повна економічна інтеграція призводить до федералістичної системи управління, оскільки вона вимагає, щоб політичний союз функціонував як фактично єдина економіка.

На цьому етапі набуває першочергового значення політична інтеграція, оскільки для того, щоб економічний союз був найбільш ефективним, необхідно, щоб усі складові були на одній стадії економічного циклу, оскільки це призводить до того, що державна політика має максимальну ефективність, будь то шляхом використання фінансової чи грошово-кредитної політики. Для досягнення економічної гармонізації необхідний посилений центральний контроль для проведення загальної для всієї економічної зони широкомасштабної інфляційної політики та підтримки стабільності, хоча такі дії часто розглядаються в контексті втрат, які понесе суверенітет певної держави.

1.3 Особливості становлення та розвитку Європейської інтеграції

Для розгляду особливостей у розбудові Європейської інтеграції необхідно зазначити, що вона відбувалася на протязі довгого проміжку часу, що спонукало до зміни пріоритетів її розвитку у зв'язку з новими умовами, а також і те, що цей процес відбувався з одного боку при наявній ґрунтовній теоретичній базі, а з іншого – неможливістю використання існуючого досвіду через новітність такої системи. Окрім того, важливо зазначити, що поряд зі значним ступенем економічної інтеграції ЄС має і низку політичних завдань які можуть впливати на економічний розвиток країн-учасниць.

Хоча ідеї Спільної Європи сформувалися в міжвоєнний період відправною точкою можна розглядати звернення, зроблене 9 травня 1950 р. Міністром закордонних справ Франції Робертом Шуманом, в якому він зазначав: «Європа не буде створена відразу, або за єдиним планом. Вона будуватиметься завдяки конкретним досягненням, які спочатку створюють фактичну солідарність "[19].

Загалом, розвиток економічної інтеграції в Європі пов'язаний з низкою договорів, за якими і визначається його хронологія. В основному, не заперечуючи внесок інших договорів, процес Європейської інтеграції можна відслідкувати за такими документами:

- Паризький договір 1951 р. [45];
- Римський договір 1957р. [45];
- Єдиний Європейський Акт 1986р. [46];
- Ніщський договір 2001р. [47];
- Лісабонська угода 2007р.[48].

Після Другої світової війни та в умовах нової кризи між Західним та Східним блоками, виникла потреба у об'єднанні зусиль Європейськими державами. Першими кроками стали договори 1951 та 1957 років, які створили Європейське співтовариство вугілля та сталі (ЄСВС) та створили основу для подальшої розбудови економічної співпраці. Власне, Паризький договір, був підписаний 18 квітня 1951 р. І набув чинності 25 липня 1952 р. Цей Договір заклав основи Спільноти, створивши органи виконавчої влади Парламентську асамблею, Раду Міністрів, Суд юстиції та Консультативний комітет. Договір про ЄСВС припинив дію 23 липня 2002 року, коли закінчився 50-річний термін дії, визначений його статтею 97 [20].

Підписантами були Бельгія, Франція, Німеччина, Італія, Люксембург та Нідерланди. Засновники ЄСВС були чіткими щодо своїх намірів до Договору, а саме, що це був лише перший крок до «Європейської Федерації». За допомогою об'єднаного ринку вугілля та сталі була створена основа яка б розширялася на нові економічні, а в подальшому і політичні процеси в

Європі. Це досягалося шляхом створення спільного ринку, заснованого на чотирьох свободах руху (товари, люди, капітал та послуги). Окрім того договір забезпечував:

- вільне переміщення товарів і вільний доступ до джерел виробництва;
- постійний моніторинг ринку з метою уникнення спотворень, які можуть призвести до введення виробничих квот;
- дотримання правил конкуренції та принципу прозорості цін;
- підтримка модернізації та перетворення вугільної та металургійної галузей.

Договори про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) Європейське співтовариство з атомної енергії (ЄАЕС, інакше відоме як «Євроатом»), або Римські договори, були підписані 25 березня 1957 р. і набули чинності 1 січня 1958 р. На відміну від Європейського договору про ЄСВС, Римські договори були укладені «на необмежений» період (стаття 240 Договору про ЄЕС та стаття 208 Договору про ЄАЕКТ), яка надавала їм квазіконституційний статус. [45]

Положення Договору про ЄЕС включали:

- усунення митних зборів між державами-членами;
- встановлення зовнішнього загального митного тарифу;
- запровадження спільної політики в галузі сільського господарства та транспорту;
- створення Європейського соціального фонду;
- створення Європейського інвестиційного банку;
- розвиток більш тісних відносин між державами-членами.

Для досягнення цих цілей Договір ЄЕС запроваджує керівні принципи та встановлює рамки для законодавчої діяльності інституцій Співтовариства. Вони включали загальну політику: спільну сільськогосподарську політику (статті 38 - 43), транспортну політику (статті 74 та 75) та спільну комерційну політику (статті 110 - 113). Спільний ринок покликаний гарантувати вільний

рух товарів та рухливість фактори виробництва (вільний рух робітників і підприємств, свобода надання послуг та вільний рух капіталу) [45].

Процес початкового створення системи функціонування Європейської економічної інтеграції можна вважати завершеним з підписанням Договору про створення Єдиної ради та Єдиної комісії Європейських Співтовариств від 8 квітня 1965 р.. Таким чином, з декількох інституцій з обмеженою галузевою компетенцією сформувалася єдина система.

Подальші напрацювання в напрямку посилення взаємодії були пов'язані зі створенням власних ресурсів у громаді, посиленням бюджетних повноважень парламенту, обранням членів Європарламенту шляхом прямого загального виборчого права та створенням Європейської валютної системи. Набуття чинності Єдиним європейським актом у 1986 році, що суттєво змінив Римський договір, зміцнило поняття інтеграції, створивши великий внутрішній ринок.

Стаття 8 Римського договору передбачала створення загального ринку по завершенню перехідного періоду 12 років у три етапи, до 31 грудня 1969 р. [45] Його основа, митний союз, був завершений швидше ніж очікувалося, перехідний період при його заснуванні закінчився ще 1 липня 1968 року. Незважаючи на це, наприкінці перехідного періоду все ще були основні перешкоди для свободи руху. На той час Європа прийняла загальний зовнішній тариф на торгівлю з третіми країнами.

Договір 1965 року завершив перший та дав початок наступного етапу до якого належать такі події.

Рішенням Ради від 21 квітня 1970 р. було створено систему власні ресурсів Спільноти, замінюючи фінансові внески держав-членів.

- Люксембурзький договір від 22 квітня 1970 р. надав Парламенту обмежені бюджетні повноваження.

- Брюссельський договір від 22 липня 1975 р. надав Парламенту право відхилити бюджет та надати Комісії звільнення від виконання бюджету. Цим

самим Договором створено Європейський суд аудиторів, орган, відповідальний за контроль за рахунками та фінансовим управлінням Спільноти.

Закон від 20 вересня 1976 р. надав парламенту нову легітимність та повноваження шляхом запровадження виборів шляхом прямого загального виборчого права. Закон було переглянуто у 2002 році, запровадивши загальний принцип пропорційного представництва та інші рамкові положення національного законодавства про європейські вибори.

Для цього ж етапу характерне і розширення системи. Так, Великобританія приєдналася 1 січня 1973 року разом з Данією та Ірландією; Греція стала членом у 1981 році; Португалія та Іспанія приєдналися в 1986 році.

В цей же час були зроблені кроки до бюджетного реформування що були сформульовані Угодами у Фонтенбло 1984 р. [46] який дав можливість державам корегувати свій внесок у зв'язку з фінансовими зобов'язаннями надмірними відносно отриманого результату. Також можна відзначити спробу посилення політичної єдності, хоча в 1960 та 62-му роках такі спроби зазнали невдач, та були замінені системою Європейської Політичної Співпраці (ЄПС) до набуття чинності Єдиним європейським актом.

У червні 1985 року Європейська рада Мілану прийняла рішення більшістю голосів (7 голосів проти 3) в позазобов'язковому порядку для цього органу скликати міжурядову конференцію для розгляду питань повноваження установ, розширення діяльності Співтовариства на нові сфери діяльності та створення "повного" внутрішнього ринку. 17 лютого 1986 року дев'ять держав-членів підписали Єдиний європейський акт (ЄСА) [46], а пізніше, 28 лютого 1986 року, Данія, Італія та Греція. Закон був ратифікований парламентами держав-членів у 1986 році, і набрав чинності 1 липня 1987 року. Він став першою суттєвою зміною Римського договору. Основні його положення проходили в наступних напрямках:

Повноцінний внутрішній ринок повинен був бути завершений до 1 січня 1993 р. З урахуванням розширення мети спільного ринку, запровадженого в 1958р.

Разом з тим інституціям Союзу було надано нових повноважень щодо:

- грошової політики,
- соціальної політики,
- економічної та соціальної згуртованості,
- досліджень та технологічного розвитку,
- навколишнього середовища,
- співпраці у галузі зовнішньої політики.

Заміна системи, що вимагала одноголосного прийняття рішень на таку, за якої було б достатньо кваліфікованої більшості(хоча це викликало спротив з боку Франції в процесі ухвалення) в сферах відповідальності парламенту (внесення змін до загального митного тарифу, свобода надання послуг, вільний рух капіталу та спільної політики щодо морського та повітряного транспорту). Це значно розширило повноваження Європейського парламенту підсилювався: співпраця з Радою, яка надала Парламенту реальні, хоча і обмежені, законодавчі повноваження; На той час воно застосовувалося до близько десятка юридичних баз і ознаменувало перелом, перетворивши Парламент у справжнього законодавчого органу.

Договір про Європейський Союз, підписаний у Маастрихті 7 лютого 1992 р., [48] Набув чинності 1 листопада 1993 р. уособлював новий крок у процесі створення "дедалі більш тісного союзу" серед народів Європи. Союз був заснований на базі Європейських Співтовариств та мав єдину інституційну структуру, що складається з Ради, Європейського парламенту, Європейської комісії, Суду та Суду аудиторів (Рахункової палати), за допомогою якої здійснював свої повноваження відповідно до Договорів.

Договором також було створено Економічний та соціальний комітет та Комітет регіонів, який обидва мав консультативні повноваження. Європейська система центрального банку та Європейський центральний банк

були створені відповідно до положень Договору в доповнення до діючих фінансових установ, а саме до Європейського інвестиційного банку та Європейського інвестиційного фонду. Формуючи договірну базу для створення Союзу Маастрихтський договір наділив його інститути низкою повноважень, забезпечуючи платформу, в межах якої суверенітет був в областях, що регулюються Договором передавався від держав.

Амстердамський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз, Договору про створення Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів, підписаних в Амстердамі 2 жовтня 1997 р., Набув чинності 1 травня 1999 року [47].

Цілі, особливе значення надавалося збалансованому та стійкому розвитку та високому рівню зайнятості. Був створений механізм координації політики держав-членів щодо зайнятості, і існує можливість проведення деяких заходів Спільноти в цій галузі. Угода про соціальну політику була включена до Договору ЄС з деякими вдосконаленнями (усунення відмови). Це знайшло свій вплив у таких областях співробітництва, як імміграція, перетин зовнішніх кордонів, боротьба з шахрайством, митне співробітництво та судове у цивільних справах, на додаток до співпраці в рамках Шенгенської угоди, які ЄС та Спільноти схвалили в повному обсязі.

Вперше договори містили загальні положення, що дозволяють деяким державам-членам за певних умов скористатися загальними інститутами для організації тіснішої співпраці між собою. Цей варіант вводився на додаток до тіснішого співробітництва, охопленого конкретними положеннями, такими як економічний та валютний союз, безпеки та справедливості та введення Шенгенських положень. Сфери, де можлива тісніша співпраця, належали до сфери кооперації в питаннях правосуддя та внутрішніх справ і, в особливо обмежених умовах, питаннями, що підлягають сумісній компетентності Співтовариства. При цьому наголошувалося, що використання таких методів має бути спричинене винятковими обставинами та не може використовуватися для дій які б вели до згортання інтеграції.

Ніццький договір лише частково підготував Європейський Союз до розширень на сході та півдні 1 травня 2004 року та 1 січня 2007 року. Сам Договір був підписаний 26 лютого 2001 р. І набув чинності 1 лютого 2003 року.

Повноваження дали Парламенту змогу, як і Ради, Комісії та держави-члени, юридично оскаржувати акти Ради, Комісії чи Європейського центрального банку на підставі недостатньої компетенції, порушення суттєвої процедурної вимоги, порушення Договору чи будь-якої норми права, що стосується його застосування, або зловживання повноваженнями. Законодавчі повноваження парламенту були збільшені за рахунок незначного розширення діапазону процедури прийняття рішення та шляхом вимагання згоди Парламенту щодо встановлення посиленої співпраці у сферах, що охоплюються співпрацею.

Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про створення Європейського співтовариства був підписаний на Європейській раді в Лісабоні 13 грудня 2007 року і був ратифікований усіма країнами-членами. Чинності Договір набув 1 грудня 2009 р. [47].

Лісабонський договір розпочався як конституційний проект наприкінці 2001 р. (декларація Європейської Ради про майбутнє Європейського Союзу або декларація Лекена), а в 2002 та 2003 роках обговорювався Європейською конвенцією, яка розробила проект Конституційного договору. Це стало наслідком негативного результату двох референдумів про Конституційний договір у травні та червні 2005 року, у відповідь на які Європейська Рада на два роки затримати його прийняття задля уточнення. Договір був підписаний на Європейській раді в Лісабоні 13 грудня 2007 року і був ратифікований усіма країнами-членами.

Лісабонський договір вперше роз'яснював повноваження Союзу. У ньому розрізняються три типи компетенцій: виключні повноваження, за яких Союз може односторонньо законодавчо закріпити певні положення, а

держави-члени лише зобов'язуються впроваджувати зміни; спільні, коли держави-члени можуть приймати законодавчі норми та приймати юридично обов'язкові заходи, якщо Союз цього не зробив, та повноваження підтримки, коли ЄС приймає заходи щодо підтримки чи доповнення політики держав-членів.

Лісабонський договір також надав ЄС повноцінну правосуб'єктність. Таким чином, Союз отримує здатність підписувати міжнародні договори у сферах своїх повноважень або приєднуватися до міжнародної організації. Держави-члени можуть підписувати лише міжнародні угоди, сумісні з законодавством ЄС. Договором вперше передбачена формальна процедура, яку повинні дотримуватися держави-члени, які бажають вийти з Європейського Союзу відповідно до своїх конституційних вимог, а саме статті 50 Договору про Європейський Союз(ДЄС) [48].

За умовами Лісабонського договору Європейський Парламент може запропонувати зміни до Договорів Раді, уряду держави-члена або Комісії. Зазвичай така поправка потребує скликання Конвенції, яка рекомендувала б зміни до МПК (Європейська рада, проте, може прийняти рішення не скликати таку Конвенцію за згодою парламенту (другий абзац статті 48 (48 ДЄС)). Потім МПК може бути скликана визначати поправки до Договорів за загальною згодою. Однак можливо також переглядати договори без скликання МКГР та шляхом спрощених процедур ревізії, коли перегляд стосується внутрішньої політики та дій Союзу (стаття 48 (6) та 48 (7) ДЄС).[24]

Потім перегляд буде прийнято як рішення Європейської Ради, але воно може залишатися предметом національних правил ратифікації.

Висновки до розділу 1

На основі вищенаведеного матеріалу, можна зробити висновок, що процес міжнародної інтеграції впродовж свого розвитку створив значну

теоретичну базу, яка мала б надати можливостей до передбачення та урахування окремих наслідків при практичній діяльності на міжнародному рівні. Окремо слід зазначити роль Європейського Союзу як каталізатора цих досліджень з метою забезпечити практичними рішеннями складний процес європейської економічної та нерозривно пов'язаною з нею політичної інтеграції.

В результаті проведеного аналізу методико-теоретичної бази досліджень процесу Міжнародної інтеграції можна сказати, що, незважаючи на ряд розбіжностей в аксіоматиці, вони надають змогу різностороннє оцінити процеси які відбуваються при розбудові таких об'єднань, та забезпечити рішеннями конкретні завдання, що стоять перед такими структурами. В окремих випадках, той чи інший погляд був прямою відповіддю на ті чи інші процеси, що породжувалися рухом країн о інтеграції.

На цьому тлі необхідно підкреслити, що при створенні а згодом і розширенні системи Європейської економічної інтеграції, європейські політики прямо у своїх діях керувалися вже наявними на той час дослідженнями. Наприклад, такі особистості як Монне та Шуман прямио заявляли, що їх погляд на майбутнє Європейської інтеграції виходить з концепцій функціоналістської парадигми. В подальшому своєму розвитку ЄС також загалом керувалася такою парадигмою, хоча з часом намітився певний відхід, після наділення Європейських інституцій своїм колом компетенцій та повноважень, до спирання на них, як першочерговий механізм вирішення тих чи інших проблем, що поставило перед завдання до реформування наявної системи, що дало старт Ніццькому та Лісабонському договорам

Загалом, висновки можна сформулювати в 4 тези:

1. Був утворений значний масив теоретичних напрацювань, які висвітлювали механізми функціонування процесу міжнародної економічної інтеграції.

2. Значну роль у формуванні та розвитку теоретичної бази зіграла практична необхідність до утворення системи поглядів якою можна було б користуватись при прийнятті рішень щодо цього процесу.

3. Можна виділити і зворотній зв'язок, коли теоретична основа використовувалася як база для формування уявлень про майбутній процес інтеграції, його завдання та практичну реалізацію.

4. Оскільки, як вже зазначалося ЄС у своєму нинішньому вигляді є найбільш послідовним та найглибшим утворенням даного типу, не можливо ігнорувати тенденції до поступового відходу від теоретичної основи функціоналістської парадигми, на базі якої був сформований, пов'язаний з нагромадженням політичних повноважень та апарату їх виконання.

РОЗДІЛ 2

ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1 Сучасний стан розвитку економічних відносин у ЄС

Оскільки ЄС є об'єднанням економічної інтеграції, найбільш простим та ефективним способом дослідження стану в якому перебувають його механізми буде визначення впливу на економічні показники держав учасниць,

При аналізі сучасного перебігу процесів міжнародної інтеграції в рамках ЄС необхідно враховувати наступні фактори:

- Хвилеподібне розширення блоку означає велику розбіжність в економічних показниках між країнами з різними термінами участі в об'єднанні;

- Різниця в структурах економік серед країн-учасниць (Наприклад, економіки країн можуть за складовою сектору послуг в загальному національному ВВП);

- Наявність варіацій в програмі діяльності країни в ЄС. Важливо враховувати, що країна-член не є автоматично учасником всіх інституцій передбачених в структурі ЄС. Наприклад, не всі країни-члени ЄС використовують євро, встановлене його валютним союзом, і не всі країни-члени ЄС є частиною Шенгенської зони. Деякі члени ЄС беруть участь в обох спілках, а деякі – в жодній. До того ж, ряд угод ЄС діє і на країни, що не є його учасниками.

З урахуванням вищезазначеного стає важливим сформулювати відповідний підхід до процесу аналізу. Найбільш доцільним вбачається, перш за все, визначити, яким чином участь в об'єднанні впливає на економіку країн учасниць, як за числовими показниками, так і в структурному плані,

оскільки в процесі приєднання до процесу інтеграції країна, за умовами митного та фіскального союзів, матиме відмовитися від застосування протекціоністських заходів, що призведе до посилення конкуренції, яка в різних секторах економіки, в залежності від базового рівня конкурентоспроможності, призведе до перерозподілу їх долі в ВВП, посиливши, таким чином, спеціалізацію країни, як учасника в міжнародному поділі праці.

Не менш важливим, для визначення ефективності процесу міжнародної інтеграції, буде визначити вплив такого процесу на об'єднання в цілому, та окремих його учасниць, оскільки це прямо визначає стабільність такої організації, стійкість її інститутів, що дозволить продовжувати заходи пов'язані з поглибленням економічної інтеграції, та найголовніше не призведе до зворотного процесу.

Такий вплив економічна інтеграція матиме лише в такому випадку, при котрому якомога швидше буде досягнуто зближення економічних структур держав та рівень їх добробуту. У зв'язку з цим, було б доцільним при описі стану в якому на сьогоднішній день знаходиться процес економічної інтеграції в Європі, взяти за основу показник конвергенції, тобто зближення між динамікою явищ в економіці країн. За допомогою цього показника можна пов'язати ефекти, що діють на економіку в умовах участі в інтеграції до числового виміру.

Це пов'язано з процесом підтягування, що відбувається в менш розвинених країнах, відносно більш розвинених економік, рівень доходу на душу населення яких знаходиться на значно вищому рівні. Зменшення розбіжностей у розвитку має особливе значення в діях Європейського Союзу, що декларативно відображається на структурній політиці, яку він проводить, а також на створюваних стратегічних документах ЄС.

Для того, щоб мати уявлення про ефективність процесів економічної інтеграції буде доцільно взяти за основу країни з так званої групи ЄС-15 до якої належать : Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина,

Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Швеція та Великобританія. Це група країн Західної Європи, об'єднаних за ознакою дати приєднання до ЄС перед хвилями розширення 2004 та 2007 рр.. Серед них для проведення порівняння виділено: Німеччину, Францію, Італію та Іспанію, як країни з найбільшими економіками в рамках ЄС. Цю групу буде умовно позначено як контрольну.

В рамках дослідження будуть порівнюватися результати економічної діяльності цих країн та країн, що належать до груп, що приєдналися пізніше (в 2004 та 2007 роках): Болгарії, Чехії, Польщі, Румунії. Цю групу буде умовно позначено як групу-2. Такий розрахунок доречно засновувати на показнику ВВП на душу населення, надаючи йому перевагу над абсолютними показниками через велику різницю в структурах економіки країн. Це дозволить нівелювати різницю географічних умов при проведенні аналізу даних.

Конвергенцію в даному випадку можна буде спостерігати в зменшенні різниці макроекономічних показників між країнами ЄС-15 та нових членів об'єднання. Також, за позитивний результат слід вважати більші темпи зростання серед країн, що приєдналися. В обох випадках, такі результати свідчатимуть про «підтягування» нових країн до рівня економічного розвитку сталих учасниць ЄС.

Перш за все, необхідно визначити вплив вступу до ЄС для країн, що належать до групи, яка приєдналися в результаті хвиль нарощення ЄС 2004 та 2007 років . Для цього можна розглянути динаміку зростання ВВП на душу населення за останні 10 років.

Важливо враховувати, що перед країнами, які приєдналися 2007 року ще будуть стояти завдання основного обсягу інституційних змін пов'язаних з вступом до ЄС та супутніми корективами до національних законодавств та економік, що в цей час проходять етап структурних змін внаслідок інтеграції їх в єдиний ринок. Окрім того, в цей час на економіки країн, що розглядаються, мали дію ефекти фінансової кризи 2008 року, а відтак в

статистиці можна буде розглянути дані, що показують дію інституцій ЄС та механізмів єдиного ринку в умовах коли на економіки зазначених країн мають вплив кризові явища, тобто відбувається згортання економічної активності серед суб'єктів економічних відносин.

В сумі зазначені ефекти дещо ускладняють формулювання однозначних висновків щодо процесу інтеграції. З іншого боку, дані дають можливість оцінити вплив на економіки країн в процесі інтеграції явищ, які є зовнішніми відносно ЄС, а також прослідкувати динаміку їх розвитку в процесі інтеграції, а не лише у підсумку, коли будуть завершені основні структурні зміни.

Для початку, варто оцінити динаміку розвитку ВВП на душу населення, з метою визначення абсолютного показника для порівняння, згідно якого можна буде оцінити загальний рівень розвитку економік країн контрольної групи, за звітний період. Дані про зростання ВВП в абсолютному показнику наведені на рисунку 2.1.

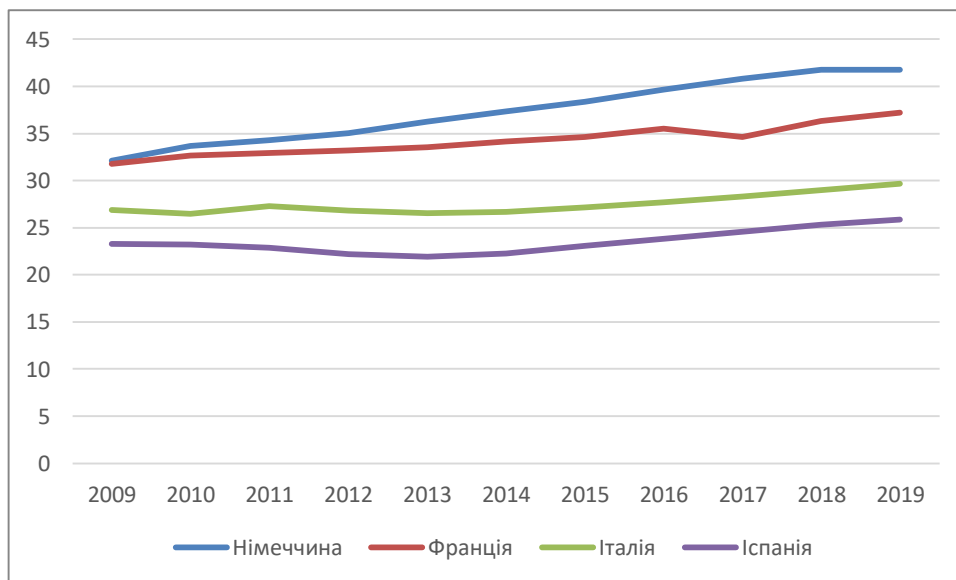

Рисунок 2.1 ВВП на душу населення країн контрольної групи

Примітка. побудовано автором за даними МВФ

На приведених графіках можна побачити відносно невеликі темпи зростання ВВП для наведеної групи країн. Для усіх країн наведеної групи

мали місце процеси спаду темпів, і у випадку всіх країн окрім Німеччини також і спад в абсолютному вимірі, внаслідок другої хвилі рецесії 2012-13 років, хоча слід зазначити, що в економіці ЄС загалом, такі процеси були скоріше виключенням з загальної тенденції, для даної групи.

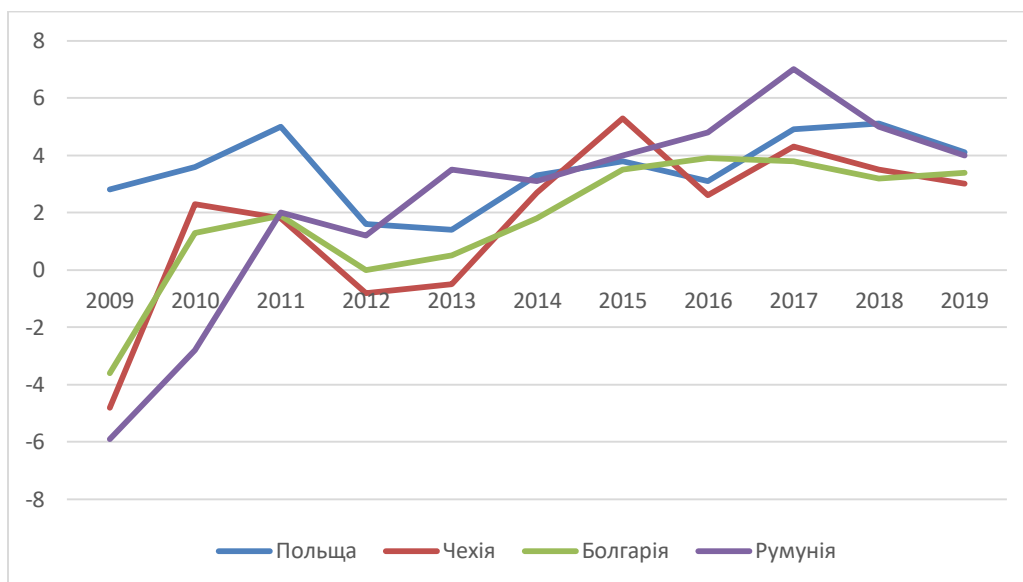

Рисунок 2.2 Темпи зростання ВВП країн контрольної групи

Примітка. побудовано автором за даними МВФ

Щодо темпів зростання економіки, можна зазначити їх, загалом помірні, значення. У випадку німецької економіки, яка продемонструвала найбільше серед представлених зростання, найбільший показник сягнув 23% і 14,5% для Франції. Для Італії та Іспанії показники складають 9,4 і 10 % відповідно. Також потрібно враховувати і великі абсолютні значення, а також значний досягнутий рівень добробуту населення.

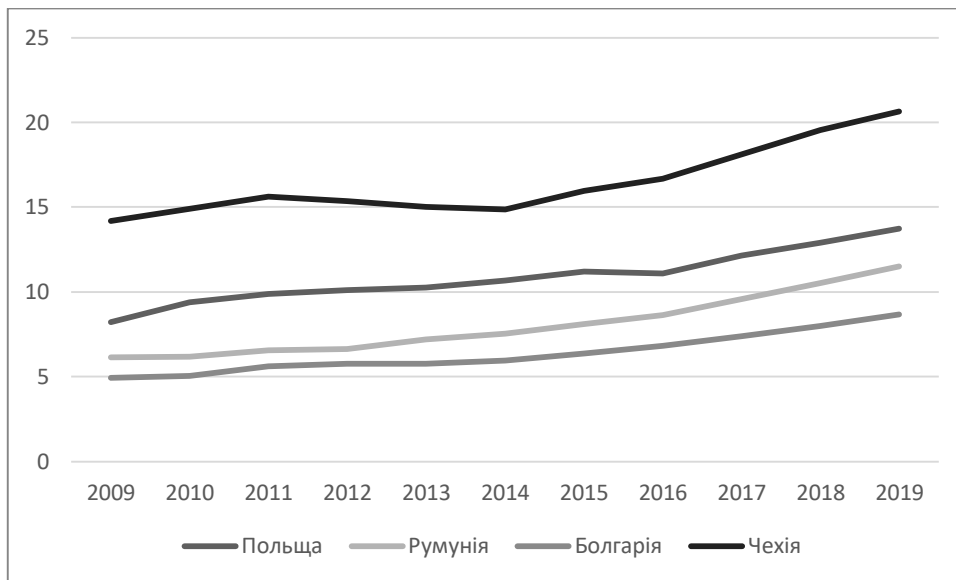

Рисунок 2.3 ВВП на душу населення країн групи 2

Примітка. побудовано автором за даними Євростату

Як видно з наведених даних, країни групи-2 показують значно вищі темпи зростання: 40,1% для Польщі; 46,5% для Румунії; 43,6% для Болгарії; 31% для Чехії.

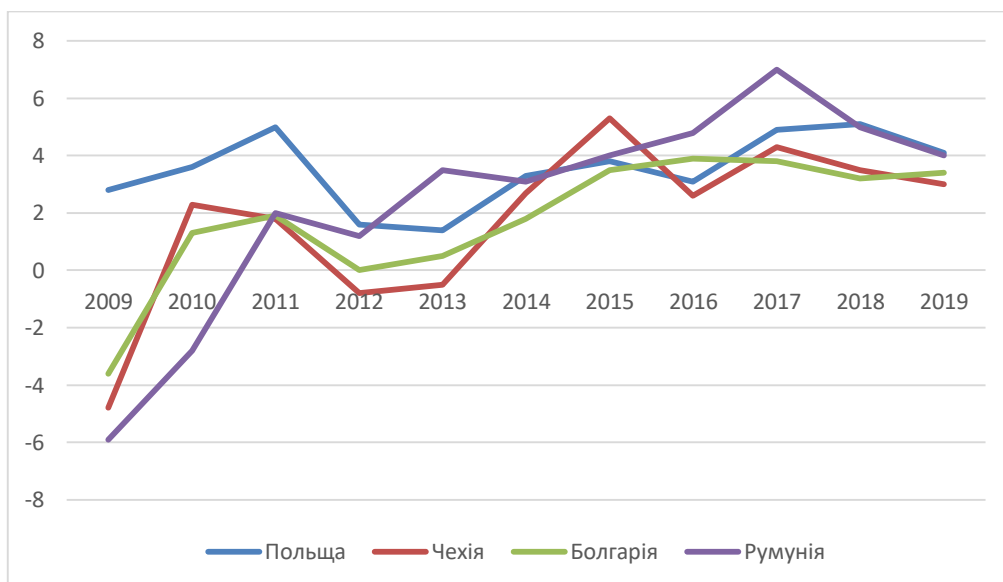

Рисунок 2.4 Темпи зростання країн групи-2

Примітка. побудовано автором за даними Євростату

З цих показників також видно, що в межах даної групи, для більш економічно розвинених характерні такі ознаки, як менші відносні темпи при

більших абсолютних показників, а також відносно більші темпи розвитку в порівнянні з країнами контрольної групи.

У випадку другої групи країн, куди належать такі, що приєдналися за результатами хвилі розширення ЄС в 2004-му та 2007-му роках, можна побачити дещо більші темпи зростання. Частково це можна пояснити тим, що для таких країн, з відносно невеликими на тлі контрольної групи абсолютними показниками, зростання має більш вагомий вклад.

В той же час, можна помітити що, процес відновлення після фінансової кризи 2008 року був для цих країн дещо швидшим, ніж для країн контрольної групи, економіки яких на протязі 2012-13 років потерпали від другої хвилі рецесії значно сильніше, а сталі темпи розвитку набрали значно нижчими темпами.

Таким чином, на основі наведених даних, можна свідчити, що для зазначених країн дійсно мало місце явище конвергенції, що спостерігається в абсолютному скороченні розриву, за рахунок вищих темпів економічного зростання в країнах, які є більш недавніми учасниками об'єднання.

Розвиток економічних відносин між країнами ЄС можна прослідковувати і за напрямом торгівлі його країн-учасниць. Згідно з теоретичними дослідженнями, заходи за допомогою яких формується економічний союз, створять відносні вигоди, що спричинить ефект відхилення торгівлі.

Єдиний або внутрішній ринок ЄС - це ринок, на якому товари, послуги, капітал та робоча сила можуть вільно переміщуватися. Цей принцип вимагає усунення національних бар'єрів для вільного переміщення товарів всередині ЄС. Статті 34-36 Договору про функціонування Європейського Союзу забороняють кількісні обмеження на імпорту, експорт чи товари в транзиті та всі подібні обмежувальні заходи між країнами-членами. Усі заходи, здатні прямо чи опосередковано перешкоджати такому імпорту, вважаються кількісними обмеженнями.

Крім того, оскільки 27 держав-членів Європейського Союзу поділяють єдиний ринок та єдиний зовнішній кордон, вони також мають єдину торговельну політику. Як в рамках Світової організації торгівлі, де правила міжнародної торгівлі узгоджуються та виконуються, так і з окремими торговими партнерами держави-члени ЄС говорять і ведуть переговори колективно.

В сукупності, ці заходи призводять до того, що за своїм напрямом торгівля в ЄС сконцентрована в межах самого об'єднання. Таким чином можна визначити рівень інтеграції країн в ланцюги створення вартості в межах самого об'єднання, що дозволить більш повно оцінити вплив, який участь в ЄС має на країни, які входять до його складу. Окрім того, це дозволить зробити висновок щодо активності національних виробників, оскільки за своєю суттю ЄС має надавати ширші можливості для участі в міжнародній торгівлі саме в його межах.

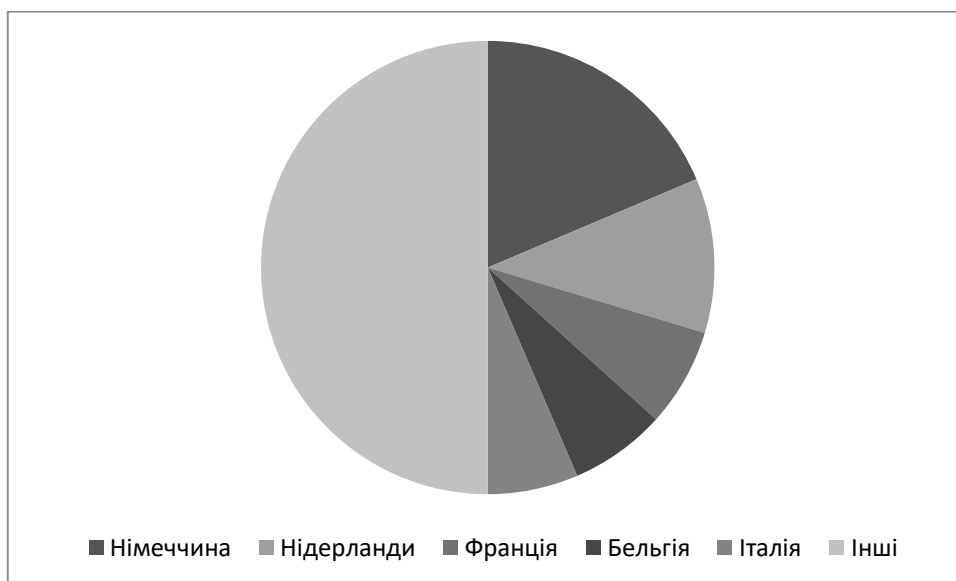

Рисунок 2.5 Частка країн-найбільших експортерів в межах ЄС

Примітка. побудовано автором за даними Євростату

П'ять наведених в діаграмі країн, мають найбільші частки експорту в рамках ЄС, і разом відповідають за приблизно 61 % обсягу внутрішнього

експорту . Інші країни займають в внутрішньому експорті ЄС частки від 7,4% і менше.

. У 2019 році більшість держав-членів мали частку товарного експорту в межах ЄС між 50% і 75%. Цей показник сягнув показників вищих 75% в Угорщині (78%), Чехії (79%), Люксембурзі (80%) та Словаччині (80%). Лише в Ірландії (37%) та на Кіпрі (41%) частка експорту в межах ЄС була нижчою за 50%, а експорт в ЄС був більшим, ніж в експорті в ЄС. Різниця у частці загальної торгівлі товарами, що припадає на торгівлю всередині ЄС, певною мірою відображає історичні зв'язки та географічне положення. [27]

Таким чином, можна зробити висновок, що для ЄС характерні ознаки які дозволяють визначити значний позитивний вплив на економічну діяльність країн-учасниць. Це проявляється, перш за все в напрямку торгівлі для його учасників, а також в наявному ефекті конвергенції, або підтягування.

2.2 Механізм функціонування інтеграційних процесів у ЄС

Для формування уявлень про діяльність економічного об'єднання необхідно розглянути заходи які використовуються в його межах для забезпечення підтримки та поглиблення інтеграції, а також інституції створені для забезпечення виконання таких заходів.

В цьому контексті, важливо окремо зазначити, що діяльність Європейського Союзу, окрім економічного проходить також і в політичному контексті, що має прямий вплив на структуру його інституцій та розподіл повноважень між ними. Діяльність в цих сферах не може бути відокремлена, оскільки в даному випадку інтеграція не суто економічною, та досягається в тому числі і за рахунок політичних дій. З іншого боку, з необхідності регуляції процесів інтеграції повстає необхідність розвитку окремих інститутів, наділених політичними повноваженнями, формуючи, таким

чином, цикл діяльності ЄС. Для того, щоб мати можливість робити висновки щодо діяльності цієї організації важливо розглянути і такі аспекти, які лише частково впливають на економічну діяльність.

Формування ЄС розпочиналися у повоєнні часи і в такому контексті, розглядалося, перш за все, як засіб забезпечення мирних відносин між країнами Європи. Такий порядок денний вимагав, щоби для сумісного контролю над новим процесом економічної інтеграції, на той час досить обмеженої, були створені окремі організації, які не були б повноцінною часткою німецького або французького урядів. Ця обставина дала поштовх до подальшого розвитку окремого проєкту наднаціональних організацій, роль яких поступово змінювалася та розширювалася.

Європейська інтеграція почала формуватися у 1950-х роках, але сучасного вигляду став набувати у 1992 р. з Маастрихтським договором[47]. Сам же ЄС отримав свою поточну структуру та повноваження у 2007 році Лісабонським договором[48], також відомим як Договір про реформу. Відповідно до цих договорів, двадцять сім членів блоку погоджуються об'єднати свій суверенітет та делегувати багато повноважень щодо прийняття рішень ЄС. До структури ЄС входять сім окремих установ, функції яких можна класифікувати як виконавчі, законодавчі, судові та фінансові.

Європейська рада, яка складається з президента чи прем'єр-міністра кожної країни-члена. Її саміти задають загальний напрямок роботи та вирішують нагальні питання високого рівня. Її члени обирають президента, який може займати посаду до двох строків по два з половиною роки [48].

Європейська Комісія, основний виконавчий орган ЄС, контролює більшу частину повсякденних операцій. Цей орган пропонує закони, керує бюджетом, виконує рішення, видає постанови та представляє ЄС у всьому світі на самітах, переговорах та в міжнародних організаціях. Члени комісії призначаються Європейською радою та затверджуються Європейським Парламентом. Європейський Парламент є єдиним органом який безпосередньо обирається. Кількість представників Парламенту від кожної

країни визначаються згідно з її чисельністю її населення. На відміну від традиційних законодавчих органів, він не може пропонувати законодавство, але закони не можуть прийматися без його схвалення. До його повноважень також входять переговори та затвердження бюджету ЄС та здійснення нагляду за Комісією [48].

Рада Європейського Союзу, також відома як Рада Міністрів, щоб уникнути плутанини, це друга законодавча гілка, затвердження якої також потрібно для прийняття змін до законодавства. Ця рада складається з урядових міністрів усіх країн-членів ЄС, організованих згідно з напрямками політики. Наприклад, всі міністри закордонних справ країн-членів ЄС збираються разом в одній групі, а міністри сільського господарства - в іншій, тощо [48].

Суд Європейського Союзу (СЕС) - найвищий судовий орган ЄС, на який покладено тлумачення права ЄС та вирішення суперечок, якщо воно входить в протиріччя з існуючим політиками. Європейський суд ЄС складається з двох частин: Європейського суду, який роз'яснює законодавство ЄС щодо національних судів та норми щодо передбачуваних порушень держав-членів, та Генерального суду, який розглядає широкий спектр справ, порушених особами та організаціями проти установ ЄС. Європейський центральний банк (ЄЦБ) керує євро для дев'ятнадцяти країн, які використовують цю валюту та здійснюють монетарну політику ЄС. Окрім того, надає допомогу в регулюванні банківської системи ЄС. Починаючи з 2009 року, банк зобов'язаний виступати в ролі кредитора як останній порятунком для потерпаючих економік Єврозони [48].

Європейський Суд Аудиторів (ЕСА) здійснює аудит бюджету ЄС, перевіряючи, чи правильно витрачаються кошти, та повідомляє про будь-які шахрайства парламенту, комісії та національних урядів. Офіси цих установ розташовані по всьому ЄС, а штаб-квартири знаходяться у Брюсселі, Франкфурті, Люксембурзі та Страсбурзі [48].

Оскільки інститути ЄС формують складну мережу повноважень та взаємного нагляду, наступним важливим кроком до визначення механізму роботи ЄС як інтеграційного об'єднання є аналіз взаємовідносин між вищезазначеними організаціями.

Загалом, свою легітимність ці інституції отримують на виборах двома способами: по-перше, Європейська рада, яка визначає загальний політичний напрям блоку, складається з демократично обраних національних лідерів. По-друге, Європейський Парламент складається з представників, відомих як депутати або члени Європейського парламенту (Members of the European Parliament, MEP), які безпосередньо обираються громадянами кожної країни-учасниці ЄС.

Європейська рада та Парламент разом визначають склад Європейської комісії - рада визначає склад, який має бути утверджений Парламентом. Комісія має окремі повноваження пропонувати закони та витрати ЄС, але будь-які зміни в законодавство ЄС вимагають схвалення Парламенту та Ради Міністрів.

Важливим органом ЄС є Парламент, оскільки, хоча Парламент не може ініціювати зміни до законодавства, воно не може бути прийнятим без відповідного схвалення Парламентом. Парламент узгоджує всі закони та бюджетні витрати з комісією та Радою.

Крім того, міжнародні угоди, включаючи торгіві, вимагають підписання Парламенту. Президент парламенту, який обирається самим органом, також повинен підписати закони для їх прийняття. До того ж, Парламент має ряд інших повноважень. Він схвалює членів Європейської комісії, що означає, що парламентські мають великий вплив у визначенні напрямку політики ЄС. Парламент також може примусити відставку комісії. Хоча такі повноваження ні разу не були задіяні, в 1999 році Комісія масово подала у відставку, до того як Парламент мав змогу відреагувати.

Як орган виконавчої влади, комісія відповідальна перш за все за повсякденні операції ЄС. Завданням Комісії є розробка законодавства та складання бюджету ЄС. Після чого вона надсилає ці пропозиції до Парламенту та Ради Міністрів і проводить перемовини, щодо їх прийняття. Комісія також несе відповідальність за забезпечення виконання законів ЄС та правильного розподілу бюджету. Інші її обов'язки включають представництво ЄС у міжнародних організаціях, сприяння зовнішній політиці блоку та проведення торгових перемовин. Комісія також допомагає виконувати договори ЄС, виносячи юридичні спори на Суд.

Держави-члени надають ЄС різний рівень повноважень у різних сферах, відомих як компетенції:

- Виняткові повноваження - це сфери, в яких лише ЄС, без національних урядів може приймати закони. Серед них багато основних напрямків діяльності ЄС, включаючи митний союз, правила конкуренції в бізнесі, торгові угоди, а також, у випадку країн Євросони, грошово-кредитну політику.

- Спільні повноваження - це ті сфери, в яких національні уряди можуть приймати законодавчі акти, але лише якщо ЄС ще не має відповідних законів. Це стосується єдиного ринку, який забезпечує вільний рух товарів, послуг, людей та капіталу, а також сільського господарства, витрат на регіональний розвиток, транспорту, енергетики, захисту навколишнього середовища та захисту споживачів, охорони здоров'я населення, наукових досліджень та технологій.

- Підтримуючі повноваження - це сфери, в яких ЄС може лише посилювати діяльність, яка вже була здійснена країнами-членами. Сюди належать питання культури, освіти, спорту та соціальні політики. [48]

На долю інституцій союзу також випадають повноваження щодо проведення Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (common foreign and security policy, CFSP), що стосується насамперед дипломатії, безпеки та оборонного співробітництва. Напрямок встановлюється

національними урядами блоку через Європейську Раду та Раду Міністрів. Але рішення щодо CFSP повинні бути прийняті одностайно, а держави-члени залишаються вільними в проведенні своєї зовнішньої політики.

Реалізація CFSP, відповідальна за Європейську комісію, здійснює високий представник профспілки з питань зовнішніх справ та політики безпеки, посада, неофіційно відома як міністр закордонних справ ЄС. Ця позиція була створена Лісабонським договором для зміцнення та централізації дипломатії ЄС. Договором було також створено дипломатичну службу ЄС, Європейську службу зовнішніх дій [48].

Єдність ЄС у зовнішній політиці неодноразово перевірялася в останні роки. Блок відіграв провідну роль у переговорах про міжнародні угоди, включаючи Паризький кліматичний договір та Іранську ядерну угоду, обидві були завершені у 2015 році. У 2016 році укладено угоду з Туреччиною щодо обмеження прийому біженців, але міграційна політика глибоко розділила членів і допомогла створити умови для Brexit, голосування Великобританії за вихід із союзу [37].

Міністерство закордонних справ ЄС відрізняється від загальної комерційної політики ЄС, яка здійснює торгову політику через комісара з питань торгівлі ЄС. Національні уряди погодилися передати всі повноваження щодо прийняття рішень у цій галузі, на відміну від інших питань зовнішньої політики, ЄС. ЄС потребує єдиної торговельної політики для діяльності митного союзу, який встановлює єдиний зовнішній тариф для всього блоку, і єдиного ринку, який відноситься до всіх товарів і послуг, які входять до ЄС на єдиних засадах.

Таким чином, ЄС виступає як один орган у торговельних переговорах та у Світовій організації торгівлі. Для укладення торговельної угоди потрібна більшість інституцій ЄС.

- По-перше, національні уряди через Європейську раду та Раду міністрів повинні погодитись надати Європейській Комісії мандат на переговори з конкретним партнером.

- Комісар ЄС з питань торгівлі бере на себе керівництво та веде переговори про угоду.

- Перш ніж будь-яка угода може бути підписана, вона має бути затверджена Європейським Парламентом та Радою Міністрів, як і будь-яке інше законодавство.

Нарешті, якщо торгова угода є зачіпає особливо великий сегмент діяльності ЄС, вона також може вимагати індивідуального схвалення кожної країни-члена ЄС. Комплексна економічна та торгова угода між ЄС та Канадою - один із таких прикладів [50]. Підписана у 2016 році, вона ще не набрала повноцінної сили, оскільки італійський уряд поки що відмовляється її підписувати. ЄС також знаходився в процесі переговорів про всеосяжний торговий пакт із США, відомий як Трансатлантичне торговельно-інвестиційне партнерство (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP), але ця угода була відкладена президентом США Дональдом Дж. Трампом [51].

Окремо для діяльності ЄС стоїть питання бюджету, який в 2017 (останній рік, за який Європейська Комісія проводила повний облік) році становив трохи більше 150 мільярдів доларів.

1. Найбільша його частина, приблизно 40 відсотків, витрачається на сільськогосподарські програми. Найбільші витрати - прямі виплати фермерам та розвиток рибальства, лісів та сільських громад.

2. Друга за розміром частка - близько 25 відсотків, йде на економічну, соціальну та територіальну згуртованість, щоб допомогти менш розвиненим країнам ЄС наздогнати. Витрати охоплюють інвестиції та технічну допомогу для малого бізнесу, розвиток інфраструктури, програми робочих місць та енергетику з низьким викидом вуглецю.

3. Супутні витрати на конкурентоспроможність, близько 15 відсотків, спрямовані на загальноєвропейські ініціативи на дослідження та розробки, енергетику, транспорт та телекомунікації.

4. Глобальна Європа охоплює зовнішньополітичні зусилля ЄС, тоді як програми безпеки та громадянство в основному зосереджуються на програмах міграції та правозастосування.

Під час повторного погодження з Європейською Комісією, Парламентом та Радою Міністрів бюджет ЄС повинен відповідати раніше узгодженим рамкам бюджету, які встановлюють обмеження загальних витрат, як правило, протягом семирічного періоду. Поточні рамки охоплюють 2014–2020 роки.

Бюджет ЄС повинен бути збалансованим, оскільки блок не має повноважень витратити більше коштів, ніж узгоджується. Майже весь його дохід надходить від держав-членів, які вносять різні суми, виходячи з їх економічних прибутків. Багато менш розвинених держав є чистими бенефіціарами, отримуючи більше коштів у ЄС, ніж вони платять.

Окрім перелічених семи офіційних установ ЄС, у блоку є десятки інших органів - агенцій, комітетів, офісів, фондів, шкіл та банків. Вони, як правило, проводять дослідження, дають рекомендації, виконують адміністративні завдання або іншим чином допомагають здійснювати політику ЄС. Існують також політичні та економічні домовленості, які включають деякі, але не всі країни ЄС.

Деякі показові приклади:

- Шенгенська зона включає країни, які погодилися ліквідувати весь прикордонний контроль між ними та посилити співробітництво в правоохоронних органах. До його складу входять чотири країни, що не входять до ЄС - Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія - тоді як п'ять країн ЄС - Болгарія, Хорватія, Кіпр, Ірландія та Румунія - не беруть участі.

[52]

- Єврозона - це група дев'ятнадцяти з двадцяти семи членів ЄС, які використовують валюту євро. Їх грошово-кредитна політика підпорядковується Європейському центральному банку, який випускає та

управляє євро. Данія та Великобританія отримали постійні винятки; решта ЄС юридично зобов'язана вступити до єврозони в певний момент. [53]

- Європейський механізм стабільності (ESM) - це агентство ЄС, яке надає екстрені позики безпосередньо урядам чи приватним банкам, що борються, що обумовлює економічні реформи, ролі, яку прагне уникнути ЄЦБ. Створена в 2012 році, це постійне втілення ряду тимчасових фондів порятунку, створених після фінансової кризи 2008 року. Він знову зайняв центральне місце під час пандемії коронавірусу, оскільки розробники політики зобов'язалися отримати сотні мільярдів доларів додаткового кредитування через ESM. [53]

- Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), заснований у 1958 році, є офіційним інвестиційним банком ЄС, який видає позики, інвестиції в капітал та інше фінансування для тисяч підприємств, державних програм та інших ініціатив. Його акціонерами є двадцять сім країн-членів ЄС. Переважна більшість його інвестицій спрямована на проекти, що сприяють досягненню економічних та соціальних цілей ЄС, включаючи фінансування малого бізнесу, енергетичні системи, інфраструктуру та програми, що сприяють гендерній рівності та екологічній стабільності. Однак банк також фінансує проекти в інших регіонах світу. [53]

- Рада Європи - міжнародна організація, що базується у Франції, місією якої є сприяння демократії та правам людини в Європі. Її сорок сім членів включає багато країн, які не є членами ЄС, включаючи Росію та Туреччину. [43]

- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) зі штаб-квартирою в Лондоні був заснований для допомоги країнам колишнього Радянського Східного блоку до переходу до капіталістичних економік. Зараз банк налічує понад сімдесят членів та працює по всьому світу, в тому числі в Африці та Азії. [54]

- Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) - це міжнародний орган, до складу якого входить значна частина Європи, Росії та

інших пострадянських держав, а також США та Канада. Створена під час холодної війни, її місією є посилення співпраці Схід-Захід з питань контролю над озброєнням, управління конфліктами, правозастосування та інших питань безпеки. [55]

За проведеного огляду Європейських інтеграційних інститутів можна зробити висновок, що, хоча економічна інтеграція займає велику роль у відносинах між країнами-учасницями та загальноєвропейськими установами, вона породжує необхідність до створення інструментів політичної співпраці, формуючи, таким чином, одночасно потребу та фундамент для проведення заходів які б виходили за межі виключно економічного регулювання.

2.3 Оцінка ефективності міжнародної економічної інтеграції в Європейському геопросторі

Європейська Інтеграція за своїми обсягами є одним з найбільших інтеграційних об'єднань, а також одним з найбільш послідовних у застосуванні механізмів економічної та політичної організації. В той же час вона є складним процесом, з різнонаправленими векторами розвитку та різними стосовно різних певних аспектів її діяльності. Таким чином зростає необхідність якомога ретельнішої оцінки ефективності такої структури, особливо зважаючи на кризу яку останнім часом переносить спільнота.

Перш за все, варто зазначити, що Європейський союз є багаторівневою організацією, діяльність якої проходить на декількох рівнях:

- міждержавному, де визначається дією дво- та багатосторонніх контактів держав;
- комунітарному, куди відносять роботу керівних органів Союзу;
- рівні недержавних організацій, що співпрацюють у різних варіаціях з суб'єктами двох вищезазначених категорій.

Першоджерелом кризових явищ, з якими стикнулася Європейська інтеграція є поєднання двох процесів:

- зростання диференціації та асиметрії у сфері економічного розвитку та управління, викликане різким територіальним розширенням інтеграційного об'єднання (за короткий термін організація зросла з 15 до 27 країн-учасниць);

- одночасний з тим курс на завершення формування Європейської валютної системи, яка створила надмірне навантаження на систему установ на всіх рівнях інтеграції (як національному, так і загальноєвропейському).

Більше того, форсоване запровадження єдиної валюти породило асиметрію монетарно-фіскального макроекономічного регулювання у країнах-членах Євросоюзу через те, що для національної держави стає неможливим використовувати комбінацію монетарних і фіскальних інструментів регулювання внаслідок централізації функцій монетарного регулювання на рівні Європейського центрального банку та керованої ним європейської системи центральних банків. Фактична дезінтеграція класичної системи національного макроекономічного регулювання, яка виникає внаслідок цього, мала наслідком те, що в національній юрисдикції залишилися лише бюджетно-фінансові інструменти регулювання.

Водночас, позбавлена можливості самостійно визначати монетарну політику, країна-член Євросоюзу вже не може ефективно регулювати власний зовнішній баланс економічних операцій, корегувати виникаючі дефіцити поточного рахунку у своєму платіжному балансі. Як наслідок, в умовах одночасного порушення і внутрішньої, і зовнішньої економічної рівноваги (а саме такі явища були характерними в умовах глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2009рр.) у держави може не залишитись іншого вибору, аніж надмірно застосовувати бюджетно-фінансові важелі регулювання, що є прямим шляхом до зростання фінансових дефіцитів і державних боргів, та загалом дестабілізації всієї системи державних фінансів.

Централізація функцій вироблення монетарної політики в Євросоюзі призвела до формування певної усередненої політики для всіх країн-членів.

При цьому відносно слабкіші у структурному та інституційному аспектах економіки стикалися з неефективністю регулювання з боку установ ЄС.

Але проблема полягає не лише у труднощах макроекономічного балансування структурно різнорідних економік у Єврозоні. Поглиблення кризових процесів в окремих країнах-членах Єврозони породило у свою чергу дискусії про можливість кризи легітимності Європейського Союзу. Країни-учасниці мали діяти у ситуації недостатньої ефективності централізованого управління, водночас не маючи власних інструментів функції яких були делеговані на наднаціональний рівень. Таким чином, система не враховує в достатній мірі розбіжностей між учасниками і для слабшої їх частки перетворюється на обтяжливу перепону до вирішення проблем.

Це породжує двосторонній зв'язок, в якому з одного боку специфічний досвід країн-учасниць може ставати перепорою на шляху інтеграції та виникнення серйозної розбіжності у поглядах на її завдання, а з іншого – все більш складна система централізованого регулювання, яка будучи вимушена враховувати все більш різноманітні умови втрачає свою ефективність.

Важливо наголосити, що поєднання територіального розвитку з поглибленням інтеграційних процесів створює надмірне навантаження на вже існуючі системи діяльності інтеграційного об'єднання, та посилює ефекти від входу в це об'єднання для нових його учасників. Це стає об'єктивною причиною до обмеження кількості водночас вирішуваних завдань.

Просування на вищу стадію розвитку процесів економічної інтеграції не може відбуватися поза формуванням відповідного політичного союзу держав. Інтеграція економік і національних соціальних систем без міцного та автономно діючого (незалежно від національних держав) політичного центру, який виробляє та впроваджує у життя єдину європейську політику соціально-економічного розвитку буде постійно стикатися з рядом проблем і криз, через закладену в її структуру невизначеність.

Основними першоджерелами поточних кризових процесів є значні суперечності та асиметрії в механізмах Єврозони та заявлена політика завершення ЄВС. Механізми, які вже впроваджені в Єврозоні, не враховують існуючих відмінностей між країнами-членами щодо рівня економічного розвитку, зрілості регуляторних економічних інститутів та потенціалу конкурентоспроможності. До того ж, серед країн, що визначаються як «ядро» ЄС не існує єдиного, чітко визначеного та узгодженого між учасниками погляду на шляхи подальшого розвитку механізмів інтеграційних процесів. Дана проблема пов'язана з відмінностями серед держав-учасниць і, таким чином, не може бути вирішена без формування поглибленого політичного союзу, за допомогою якого б було досягнуто нового рівня співпраці [32].

Проте такий спосіб, по-перше, не було реалізовано на практиці, а, по-друге, не відповідає сучасним умовам, таким як розвиток протекціоністських та деглобалізаційних тенденцій. Сучасний акцент на національних ціннісних системах та життєвих принципах, що базуються на національному досвіді, створює передумови для уповільнення процесу євроінтеграції та навіть для дезінтеграції, що було продемонстровано виходом Великої Британії з ЄС [30].

В огляді оцінки ефективності діяльності інтеграційних структур потрібно приділити увагу реакції інтеграційних органів на нові умови. В даному випадку доцільно розглянути діяльність Європейської комісії, яка на початку березня 2017 року сформулила шляхи розвитку європейської інтеграції, які виклала в документі “Біла книга про майбутнє Європи: шляхи до єдності ЄС-27” [59].

Важливо прийняти до уваги, що документ є політичним, що наклало свій відбиток на його зміст (наприклад, ігнорування сценарію посилення дезінтеграційних процесів). Тим не менш, документ є важливим оскільки демонструє внутрішнє сприйняття проблем та шляхів їх вирішення, а також поглядів на функціонування інтеграційного об'єднання в майбутньому.

Сценарій-1 визначається, як сценарій з мінімальною кількістю відхилень від вже діючого стратегічного політичного курсу та збереження існуючих на даний момент інструментів інтеграції, при опорі на політичні дії та волю учасників. Даний сценарій вважається малоприйнятним для об'єднання, оскільки залишає проблеми без будь-яких заходів, щодо їх вирішення, у перспективі значно загостривши та розширивши їх

Сценарій-2 представляє собою відміну деяких запланованих змін в контексті розбудови Європейської валютної системи, а також значно децентралізує контроль ринкових процесів, повертаючи його на рівень окремих держав. В цілому цей сценарій представляє собою процес згортання низки напрямів інтеграції з метою зберегти досягнутий позитивний ефект та продовжити інтеграційні процеси в обмеженому обсязі.

Такий сценарій можна вважати більш реалістичним з точки зору реакції на наявні умови, проте після виходу Великої Британії подальше продовження тенденцій до дезінтеграції може призвести до їх поглиблення.

Сценарій 3 відомий також як Європа різних швидкостей дозволяє державам в рамках інтеграційного об'єднання обирати обсяг такої інтеграції згідно з своїми інтересами, не вступаючи у протиріччя з менш зацікавленими у тих чи інших напрямках інтеграції країнами.

На даному етапі такий варіант виглядає досить вдалим оскільки зводить до мінімуму наявні конфлікти інтересів всередині Європейського Союзу. З іншого боку, при подальшій диференціації інтеграційних процесів, може сприяти перетворенню єдиного простору інтеграції на фактично різні групи погляди яких на функціонал інтеграції будуть відрізнятися за своїм змістом.

Сценарій 4 передбачає проведення комплексної ревізії існуючих форм і сфер взаємодії з метою концентрації євроінтеграційних зусиль і ресурсів на найважливіших напрямках інтеграції. Сценарій загалом подібний до варіанту 2, проте в даному випадку супроводжується певними змінами в роботі

інтегрованих інститутів, які після подібного перегляду мали б краще справлятися з поточними завданнями регулювання інтеграції.

Цей сценарій вважається одним з найсприятливіших для об'єднання, оскільки дозволить послабити дію дезінтеграційних процесів, посилити співпрацю в ряді сфер, та сформувані нові, більш ефективні механізми його діяльності.

Сценарій 5 найвище оцінюється Європейською комісією, та представляє собою сценарій радикального прискорення інтеграції, що в практичному вимірі означає значне посилення структур комуні тарного, тобто загальноєвропейського рівня з рівня окремих держав учасниць, що має підвищити швидкість прийняття та імплементації рішень.

З іншого боку, реалізація такого сценарію може значно підірвати довіру громадян країн учасниць до наднаціональних інституцій і стає можливою лише за результатами вирівнювання стану економічного розвитку.

Сильна міграційна криза, яка вразила Європу, також загострила проблеми всередині ЄС, створивши надзвичайну напругу в системах соціального забезпечення всередині ЄС, і разом із зусиллями російської зовнішньої політики поставила під сумнів європейську безпеку в цілому. Перебіг у часі політики, спрямованої на поглиблення та розширення Європейського Союзу, також сприяв виникненню кризи в розвитку ЄС, оскільки це створило надзвичайний тягар для всієї системи інститутів європейського інтеграційного блоку [4].

Перспективи подальшого розвитку ЄС та можливість його просування на шляху до позитивного розвитку загрожують низкою несприятливих довгострокових тенденцій, включаючи негативні демографічні процеси в Європі та тенденцію до відносного зниження глобальної ваги ЄС через прогресивне зміцнення ринкових економік, що розвиваються, особливо країн Азії. На ці перспективи негативно впливатимуть можливі посилення відмінностей у науково-технічному потенціалі серед країн-членів ЄС та їх здатність ефективно використовувати світові досягнення Четвертої

промислової революції, що може створити нові технологічні кордони в Європі та суттєво посилити фрагментацію Європейський економічний та технологічний простір.

Часткові реформи, впроваджені в останні роки в ЄС та Єврозоні, є незавершеними і залишають місце для різних траєкторій у майбутньому. У цьому випадку встановлені механізми та формати взаємодії, які не є досить гнучкими та різноманітними, перестали відповідати реаліям сучасного розвитку і тому не працюють належним чином.

Відповідно важливим є і фінансове питання, оскільки утримання загальносоюзних органів управління позбавляє держав контролю за власними фінансами, а їх надходження на рівень усього інтеграційного об'єднання виводить їх до організацій з надмірним колом завдань та великим ступенем бюрократизації. Значення цього аспекту тим далі зростає з розширенням та поглибленням інтеграційної діяльності.

Необхідно прийняти до уваги, що така ситуація може бути викликана розбіжностями між теоретичними засадами формування ЄС, та діючих на сьогодні механізмів інтеграції. Тут потрібно зазначити, що Європейська асоціація розпочиналася на концептуальних засадах неофункціоналізму. Для неофункціоналістів були нехарактерні дії пов'язані з масштабними інтеграційними проектами. [25] Натомість вони зосереджували увагу на більш локальних аспектах, де вже прослідковувалися передумови для відносно легкої інтеграції та які б не мали призводити до значного політичного опору. Сума таких змін призводила до запуску ланцюга в якому попередні успіхи інтеграції формували підґрунтя для наступних змін, які раніше стикнулися з труднощами.

На даний же момент є помітною протилежна тенденція до орієнтації на інтеграційні проекти, які включають в себе велику кількість аспектів, що призводить до ситуації, коли неможливо однаково ефективно забезпечити рішеннями все зростаючий список завдань, для яких застосовуються усе нові й нові організаційні та фінансові ресурси, як на державному, так і на

загальноєвропейському рівнях. В подальшому це призводить до надмірного ускладнення системи та робить її негнучкою, заплутаною, інертною та дорогою, а відтак неадекватною до існуючих умов. Зі зростанням бюрократизації інтеграційних процесів, все менші зміни потребуватимуть все більшого та ширшого в інституційному вимірі обсягу ресурсів.

В цілому, можна сказати, що у своєму нинішньому вигляді ЄС є дієвим інтеграційним об'єднанням, хоча його функціонування не досягає максимально можливих показників ефективності через низку проблемних питань, що мають різне походження та рівень впливу. Реальна можливість покращення функціонування інтеграції полягає у звуженні кола одночасно виконуваних напрямів цієї інтеграції з відповідним зменшенням кількості задіяних інституцій та процесів. У такий спосіб сама інтеграція стане більш гнучкою, що позитивно вплине на результати. На даному етапі ця організація потребує формування кола рішень для вирішення сучасних завдань та проблем, які виникли у зв'язку з комплексними кон'юктурними змінами.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи наведені відомості, можна зробити висновок, що для Європейського союзу, як економічного інтеграційного об'єднання, характерна певна двоякість. Вона походить, перш за все, від поєднання сфер компетенцій, які покладаються на інституції ЄС, оскільки вони охоплюють і політичну сферу для забезпечення можливості врегулювання відповідних питань, що повстають в рамках процесу економічної інтеграції.

У свою чергу економічна інтеграція примушує країни-учасниці до вироблення політичних рішень, що в даному випадку не може бути досягнуто на основі двосторонніх догорів, а багатосторонні договори можуть стикнутися з труднощами при їх ратифікації та виконанні, оскільки не можуть бути достатньо гнучкими для вирішення повсякденних питань, а відтак держави, спираючись на власний досвід, можуть відмовитися від

участі у ньому, що призводить до необхідності винесення механізмів такої взаємодії в окремі наднаціональні структури. В сумі, це положення призводить до поглиблення обох видів інтеграції.

Проте, це також призводить до процесу віддалення центрів прийняття рішень від безпосередньо учасників економічної інтеграції, що має наслідок у вигляді системної вразливості через концентрацію на політичних, а не економічних інтеграціях. Звісно, ЄС з самого початку ніс в собі фундамент до політичної надбудови, в чому полягають і передумови до його структури, проте і в такому випадку, його структура не захищена від подібного перекосу, та навіть більш вразлива до втрати гнучкості та оперативності при прийнятті рішень. На практиці, це підтверджується у вигляді рішення Сполученого королівства до виходу з союзу.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

3.1 Стан розвитку інтеграційних процесів між Україною та ЄС

Першою правовою основою відносин між Україною та ЄС, яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 року (набрала чинності 1 березня 1998 року) [39].

Укладення Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) започаткувало співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному та секторальних рівнях, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського Співтовариства (*acquis communautaire*) у пріоритетних секторах української економіки.

З огляду на завершення у березні 2008 року 10-річного терміну дії УПС, 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової посиленої угоди між Україною та ЄС. Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі 18 лютого 2008 року були започатковані переговори в частині створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкрило шлях до лібералізації руху товарів, капіталів та послуг та широкої гармонізації нетарифних інструментів економічного регулювання.

9 вересня 2008 року на Паризькому Саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди

про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції [38].

У ході 15-го Саміту Україна – ЄС в Києві 19 грудня 2011 сторони оголосили про завершення переговорів по майбутній Угоді про асоціацію, а 30 березня 2012 текст майбутньої Угоди було парафовано главами переговорних команд України та ЄС [38].

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину — 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію [38].

Завершення Україною та ЄС усіх необхідних внутрішніх процедур дозволило розпочати з 1 листопада 2014 року тимчасове застосування значної частини Угоди про асоціацію на період до набуття нею чинності у повному обсязі після завершення процесу ратифікації усіма державами-членами ЄС. З 1 вересня 2017 року Угода почала застосовуватися у повному обсязі [38].

Укладення Угоди про асоціацію формує договірно-правову основу співробітництва України та ЄС на середньострокову перспективу. Угодою про асоціацію передбачено підтримання регулярного діалогу на найвищому рівні у формі щорічних самітів, а також створення нових постійних органів двостороннього співробітництва – Рада асоціації, Комітет асоціації, Комітет асоціації у торговельному форматі, галузеві підкомітети Комітету асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства.

Спільним політичним інструментом реалізації та моніторингу Угоди про асоціацію є Порядок денний асоціації. Цей інструмент був запроваджений Україною та ЄС ще на етапі переговорів щодо Угоди про асоціацію з метою підготовки умов та сприяння ефективній імплементації її положень. Рішення про розробку Порядку денного асоціації було прийнято під час Паризького Саміту Україна – ЄС у вересні 2008 року, спільний

документ був схвалений 16 червня 2009 року і набув чинності у листопаді 2009 року [41].

Порядок денний асоціації удосконалюється і доповнюється з урахуванням розвитку поточного діалогу між Україною та ЄС, а також досягнутих Україною результатів і цілей у впровадженні внутрішніх реформ. Сторони визначають пріоритети Порядку денного асоціації, які доповнюють зобов'язання сторін відповідно до Угоди про асоціацію для повної імплементації цієї Угоди. Оновлений Порядок денний асоціації був схвалений 16 березня 2015 року [41].

Важливу допомогу у впровадженні реформ, передбачених Угодою про асоціацію, надає Група підтримки України в Європейській Комісії (створена 10 квітня 2014 року) [42].

Серед останніх важливих двосторонніх міжнародних договорів між Україною та ЄС слід відзначити угоди, які були укладені під час 21-го Саміту Україна-ЄС (8 липня 2019 року, м. Київ) [42]:

- Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «U-LEAD з Європою: Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку – друга фаза». Метою укладення Угоди є залучення допомоги Європейського Союзу на фінансування заходів спрямованих на удосконалення процесу формування політики та розширення спроможностей для ефективного багаторівневого управління й стимулювання реалізації реформи децентралізації. Загальний внесок ЄС в рамках Угоди складає 40 млн євро [57];

- Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Програма технічного співробітництва 2019 року». Метою укладення Угоди є залучення допомоги Європейського Союзу для підтримки України в реалізації ключових реформ та імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у частині, що стосується поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) у відібраних

пріоритетних сферах, зокрема: сільське господарство, навколишнє середовище, енергетика, державні закупівлі, діловий та інвестиційний клімат, торгівля, сфера трудових відносин. Загальний внесок ЄС в рамках Угоди складає 44 млн євро [57];

- Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Антикорупційна ініціатива - друга фаза». Метою укладення Угоди є залучення допомоги Європейського Союзу для посилення боротьби з корупцією на національному та місцевому рівнях. Загальний бюджет Угоди складає 22,9 млн євро [57];

- Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Підтримка громадянського суспільства та культури». Метою укладення Угоди є залучення допомоги Європейського Союзу для підвищення спроможностей організацій громадянського суспільства (ОГС) та закладів культури сприяти розвитку підзвітних, прозорих та демократичних інституцій, соціальному та економічному розвитку, а також запобіганню насильницьким конфліктам. Загальний внесок ЄС в рамках Угоди складає 10 млн євро [57];

- Додаткова Угода № 1 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, про внесення змін до Угоди про фінансування заходу "Підтримка ЄС для сходу України" (ENI/2017/040-554). Допомога буде спрямована на сприяння миру, економічному відновленню та примиренню в Східній Україні, а саме на покращення врядування, місцевого розвитку та надання послуг; стимулювання зайнятості та економічного зростання шляхом надання допомоги для розвитку мікро-, малих та середніх підприємств; зміцнення соціальної єдності та примирення через заохочення громадських ініціатив; підтримку секторальних реформ та структурних змін у сфері охорони здоров'я, освіти та критичної інфраструктури. Загальна сума допомоги ЄС 50 млн євро [42].

В рамках 6-го засідання Ради асоціації Україна-ЄС (28 січня 2020 року, м.Брюссель) було підписано Угоду між Урядом України та Європейською

Комісією про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні». Метою укладення Угоди є залучення допомоги Європейського Союзу для сприяння розвитку більш інклюзивного та конкурентоспроможного аграрного сектору, орієнтованого на зростання та сталий розвиток малих і середніх фермерських господарств та малих і середніх підприємств. Загальний внесок ЄС в рамках Угоди складає 26 млн. євро.[38]

Основне значення для процесу поглиблення відносин Україна-ЄС мають Угода про Асоціацію (УА) яка сформульована з метою вирішення завдань в наступних напрямках:

- сприяння миру та стабільності;
- дотримання спільних цінностей (вони ж основні елементи УА)
- співпраця та наближення політик у різних сферах

За рахунок створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі поступова інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС [38].

Головною суттю поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (далі - ПВЗВТ) та УА у цілому є двосторонній процес, в якому Україна має наближувати свою нормативно-правову базу до відповідної бази ЄС, який у свою чергу поступово розширять доступ до свого внутрішнього ринку для України. [38]

Загалом, за виключенням Європейської Економічної Зони та країн-кандидатів, це перший випадок коли ринок ЄС настільки відкривається для країни, що не є його учасницею. УА містить три різні типи домовленостей у різних секторах економічної інтеграції:

- пряме взаємне відкриття ринків шляхом прогресивного скасування митних зборів (асиметричного, привілейованого для України з боку ЄС);
- обумовлене відкриття внутрішнього ринку ЄС для України у певних секторах у майбутньому- за умови впровадження Україною норм та стандартів ЄС у цих сферах;

- побудова рівних умов для чесної конкуренції українських та європейських компаній, шляхом поступового впровадження Україною правил та стандартів ЄС щодо прав споживачів, інтелектуальної власності, прав працівників, екологічних вимог, надання державної допомоги підприємствам та запобігання монополізації ринків [38].

Таким чином, положення УА у її економічній частині досягаються за умови, що будуть повністю скасовані митні тарифи, Українські регуляторні стандарти будуть приведені у відповідність з європейськими, і Україна стане частиною внутрішнього ринку ЄС у низці секторів.

Положення УА передбачають поступове відкриття внутрішнього ринку ЄС у майбутньому, проте цей процес не є автоматичним: його перебіг залежить від виконання Україною «домашнього завдання» з регуляторного наближення. УА не містить визначення термінів, коли ЄС має прийняти рішення про інтеграцію України до свого внутрішнього ринку у тому чи іншому секторі, але як правило містить достатньо чіткі терміни, коли Україна має виконати своє «домашнє завдання» у відповідному секторі – після чого, логічно було би очікувати, що незабаром мало би слідувати відповідне рішення ЄС.

Якщо взяти до уваги, що положення про ПВЗВТ тимчасово застосовується з 1 січня 2016 року, то, відповідно до передбачених в УА графіків, станом на початок 2019 року Україна вже мала б виконати зобов'язання як мінімум у чотирьох секторах. У такому випадку, вже мали бути створені умови для ухвалення рішень ЄС про інтеграцію України до внутрішнього ринку у цих секторах, а саме:

- укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА); приєднання України до двох митних Конвенцій;
- надання режиму внутрішнього ринку для поштових та кур'єрських послуг;
- часткового відкриття ринку державних закупівель.

Аналіз перебігу змін в обраних секторах економічної інтеграції станом на січень 2019 року показує дуже різну динаміку виконання УА залежно від сфери.

У сфері технічних бар'єрів у торгівлі, УА значає перспективу укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods - АСАА). Спочатку АСАА може охоплювати один або кілька секторів, поступово розширюючись на всі визначені в УА 27 секторів.[38]

Потенційно, АСАА може охопити до п'ятої частини українського експорту до ЄС, передусім продукцію машинобудування, полегшивши торгівлю і піднявши імідж продукції, яка є частиною українського експорту на глобальних ринках. На даний момент, стан виконання Україною свого «домашнього завдання» (наближення законодавства, інфраструктури якості та ринкового нагляду до норма ЄС) уже дозволяє укласти АСАА як мінімум у трьох секторах, але ЄС не дає сигналів про близькість цієї перспективи. За відсутності ясності щодо швидкої перспективи укладання АСАА, гармонізовані процедури та вимоги виявляються надто обтяжливими, особливо для імпортерів.

У сфері митних процедур в Україні відсутня цілісна політики, багато в чому через тривалий брак Митної служби як окремого органу державної влади. Цей випадок наочно демонструє, як інституційне питання, не включене в УА, має безпосередній вплив на динаміку виконання її положень щодо регуляторного наближення, зокрема, ускладнює проходження відповідних законопроектів у парламенті.

Цифровий ринок охоплює положення УА щодо електронної торгівлі, телекомунікаційних послуг, ІТ послуг, аудіовізуальних медіа, авторських та суміжних прав, захисту персональних даних. Тут в останні роки Україна зробила низку кроків для нормативно-правового наближення, але прогрес недостатній і не встигає за темпами оновлення законодавства ЄС.

Україна має потужний сектор ІТ, який формує більше 3% ВВП і за обсягами експорту займає третє місце серед усіх галузей економіки (основні експортні ринки - США та країни ЄС). В той же час, в Україні відсутня державна установа, яка мала на меті регулювання цифрової сфери. Нещодавно уряд підготував проект Стратегії інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС до 2023 року [36].

У сфері фінансових послуг УА передбачає перспективу надання Україні режиму внутрішнього ринку ЄС. У банківському секторі України домінуючу роль зараз займають державні банки, а серед приватних банків переважають банки з країн ЄС.

На ринку України вже представлені в значному обсязі банки та страхові компанії ЄС, які без особливих проблем виходять на український ринок. Відповідно до УА, українські банки та страхові компанії теж можуть виходити на ринок ЄС через дочірні компанії та філії, проте за економічних причин не можуть скористатися цією можливістю.

Також ця ситуація зменшує економічний ефект від змін у напрямку відкриття ринку фінансових операцій. Окрім того, вже в умовах дії Угоди мала місце докорінна зміна регулювання цього ринку в ЄС. І перспектива внутрішнього ринку, передбачена в УА, взагалі стала дуже непевною.

У сфері державних закупівель, УА передбачає поступовий (у п'ять етапів) взаємний доступ на ринок державних закупівель в процесі виконання Україною «домашнього завдання». Новий закон про публічні закупівлі було впроваджено в повному обсязі ще у 2016 році, і всі закупівлі почали проводити на основі електронної системи ProZorro [37].

Україна пішла на асиметричне відкриття свого ринку для ЄС[37]: згідно національного законодавства, компанії із країн-членів ЄС мають повний доступ до українського ринку державних закупівель. Україна вже отримала доступ до ринку державних закупівель ЄС в рамках Угоди СОТ про державні закупівлі (GPA), в обсязі, подібному до того, що передбачений УА.

Таким чином, на практиці, більшість положень УА щодо відкриття ринків державних закупівель уже впроваджено обома сторонами.

У енергетичній сфері Україна, будучи членом Енергетичного співтовариства, вповоджує Третій енергетичний пакет ЄС[37]. Це прямо не передбачено УА, зобов'язання в якій визначені лише щодо Другого енергетичного пакету. Також в УА не визначено перспективу отримання Україною режиму внутрішнього ринку ЄС у секторах газу та електроенергетики. В останні роки імпорт газу в Україну здійснювався виключно із ЄС. Європейські компанії вже використовують для зберігання газу українські газосховища, вигідно розташовані біля кордону з ЄС.

Енергетична стратегія України передбачає побудову газового ринку за принципами Третього енергетичного пакету ЄС. Українське законодавство вже гармонізовано з європейськими положеннями: транспозиція основних вимог Третього енергетичного пакету ЄС у сфері газу вже відбулась. Невирішеними поки що лишаються три ключові питання їхнього практичного впровадження: «анбандлінг» Нафтогазу, добове балансування, лібералізація постачання побутовим споживачам.

3.2 Оцінка ефективності розвитку інтеграції України з ЄС

При проведенні оцінки перебігу та результатів співпраці України та ЄС в напрямку економічної інтеграції, важливо звернути увагу як на кількісні показники процесу їх взаємодії, з метою отримати уявлення про результат який отримується за результатами інтеграційної діяльності, так і на інституційне та нормативно-правове забезпечення такого напрямку сумісного розвитку. Причому важливо зазначити, що на результати такої діяльності, більший вплив має саме інституційна частина, оскільки в даному контексті на перший план виходить результат діяльності політичних, результатом якого може бути поглиблення економічної інтеграції.

Угода про Асоціацію визначає низку напрямів, зміни в яких покладено на Українські державні установи. Прогрес досягнутий в різних сферах не є однозначним. Так, у сфері політичного діалогу, нацбезпеки і оборони, прогрес досяг 86%. В той же час, результат у сфері транспорту, транспортної інфраструктури, поштових та кур'єрських послуг оцінено лише у 19%. Результати в різних сферах співробітництва оцінюються згідно встановленої програми, шляхом проведення моніторингу діяльності відповідальних інституцій та порівняння запланованих та реально проведених заходів.

Рис. 3.1. Динаміка запланованих та реально проведених заходів в рамках Угоди про асоціацію Україна – ЄС.

Примітка. Побудовано автором за даними системи «Пульс Угоди»

Окрім інституційного виміру інтеграції, важливими є і прямі економічні наслідки, отримувані внаслідок проведення вищезазначених реформ або за результатами договорів.

Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України з питомою вагою торгівлі товарами 41,5% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. Товарообіг між Україною та ЄС після відкриття зони вільної торгівлі постійно зростає. За результатами січня-жовтня 2019 року обсяги зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС у порівнянні з

аналогічним періодом 2018 року збільшилися на 7,1%, експорт зріс на 6,1%, а імпорт на 7,9% [40].

Україна виходить на ринок ЄС з новими товарами, серед яких все більшу частку починають займати товари з високим ступенем обробки. Активно використовуються і можливості безмитного експорту в рамках тарифних квот. У 2019 р. українські експортери використовували можливості 32 з 40 тарифних квот, 11 з яких використані у повному обсязі та 2 використані більш ніж на 95% (у 2018 році використовувались можливості в рамках 32 тарифних квот, у 2017 році – рамках 29 тарифних квот, а у 2016 – в рамках 26 тарифних квот) [40].

Повністю використано 11 тарифних квот на кукурудзу, пшеницю, ячмінь, мед, цукор, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, оброблений крохмаль, вершкове масло, м'ясо птиці та крохмаль. При цьому, використовуються тарифні квоти на продукти переробки солоду та крохмалю (99,9%), оброблену продукцію із зернових (99,5%), яйця та альбуміни (84,5%), солод та пшеничну клейковину (90,3%), ячмінь, ячмінне борошно та гранули (80,4%), часник (78,6%), висівки, відходи та залишки (72,3%), яйця та альбуміни, додаткова (63,0%).

Кількість українських компаній, які здійснюють експорт товарів до держав-членів ЄС постійно зростає. Так, якщо в 2014 році експорт до ЄС здійснювали 10 002 компанії, у 2017 році їх кількість значно збільшилась і склала 14 136 компаній, а за результатами 2018 року їх кількість склала 14 715 компаній. У 2019 році – 14 545 компанії здійснювали експорт до держав-членів ЄС [40].

У 2019 році було видано більше 107 тис. сертифікатів EUR.1. З початку застосування ПВЗВТ митними органами видано 322 тис. сертифікатів EUR.1. Збільшується і кількість орієнтованих на Європу експортерів, які отримали статус уповноваженого експортера та можуть експортувати до ЄС без оформлення сертифікату EUR.1. На сьогодні таких підприємств вже 250.

У 2019 році було внесено зміни до Додатка І-А до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині зміни зобов'язань Європейського Союзу щодо обсягів тарифних квот на м'ясо птиці в бік збільшення, що зробить можливим забезпечити збереження інтересів українських виробників м'яса птиці [38].

З 1 січня 2016 року розпочалася реалізація в режимі тимчасового застосування Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, який стосується торгівлі та питань, пов'язаних з торгівлею, зокрема — створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Відбулися зміни у сфері митного регулювання, в т.ч. скасування/поетапне зниження ставок ввізних мит обома країнами та адміністрування походження товарів, а також безмитних тарифних квот.

Європейська сторона значною мірою лібералізувала митний режим для більшості українських товарів ще у квітні 2014 році в режимі автономних торговельних преференцій: відразу були повністю скасовані ввізні мита ЄС для 94,7% українських промислових товарів, 82,2% сільськогосподарської продукції та 83,4% харчової продукції [40].

Для решти українського експорту в ЄС – відбулася часткова лібералізація доступу на ринок ЄС шляхом поступового зменшення/скасування ввізних мит ЄС на протязі перехідного періоду відповідно до Графіку, встановленого у Додатку І-А до Угоди про асоціацію, та встановленням тарифних квот, що передбачають безмитний експорт в межах визначеного обсягу (для сільськогосподарської та харчової продукції) [40].

Україна почала скасовувати ввізні мита на імпорт з ЄС з 1 січня 2016 року – від початку створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Для окремих, "чутливих" товарних груп Україна застосовує поступове зменшення/скасування ввізних мит для імпорту походженням з ЄС в рамках зони вільної торгівлі між Україною та ЄС протягом перехідних періодів - від 3 до 10 років (Додаток І-А до Угоди про асоціацію). Також Україна

встановила безмитні тарифні квоти для 3 види товарів (м'ясо свинини; м'ясо птиці та цукор) та передбачила додаткові обсяги для 2-х з них.

Вищезазначені зміни в порядку ведення торгівлі та політика лібералізації в даному аспекті, а також поступова прорієнтація українського експорту на ЄС знаходять своє відображення в змінах, які можна спостерігати в обсягах цієї торгівлі. Динаміку змін результатів торгівлі між Україною та ЄС наведено в рисунку.

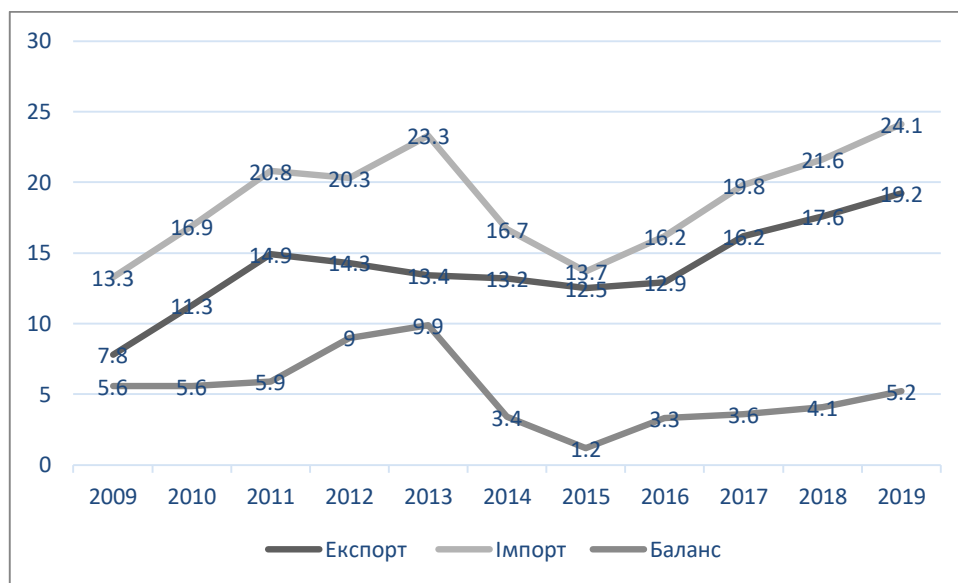

Рис. 3.2. Динаміка змін результатів торгівлі між Україною та ЄС

Примітка. Побудовано автором за даними Євростату

З представлених даних видно, що в абсолютному вимірі обсягів торгівлі, внаслідок складної політичної ситуації, спостерігаються сильні втрати. Проте, хоча загальні обсяги торгівлі залишаються меншими, можна спостерігати пожвавлення торгівлі в процесі реорганізації української структури експорту відповідно до нових умов.

В даному контексті важливо зазначити, що такий розвиток торгівлі з ЄС відбувається не лише за рахунок поглиблення інтеграції, а, в основному, за результатами зміни пріоритетів щодо напрямку ведення торгівлі, що можна визначити, прослідкувавши дані відносно частки країн ЄС і СНД в загальному обсязі експорту України.

Таблиця 3.1.

Частка країн ЄС та СНД в загальному обсязі експорту України.

Рік	ЄС (Питома вага, %)	СНД (Питома вага, %)
2015	31,5	27,6
2016	34,1	20,5
2017	37,1	16,6
2018	41,2	14,8
2019	42,4	12,7

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики

За результатами 2019 року ЄС залишається ключовим торговельним партнером України із часткою 40,1% (у 2018 р. – 41,1%). За даними Держстату України, обсяг торгівлі товарами і послугами з ЄС зріс на 5,8% відносно аналогічного періоду минулого року та становив 52,6 млрд. дол. США.[79]

При цьому обсяг експорту товарів та послуг до ЄС збільшився на 3,9% (або на 0,9 млрд. дол. США) та становив 24 млрд. дол. США. Обсяги імпорту товарів і послуг з ЄС протягом цього періоду зросли на 7,5% (2 млрд. дол. США) та становили 28,6 млрд. дол. США.

Негативне сальдо торгівлі з ЄС протягом 2019 року зросло до -4,6 млрд. дол. США (у 2018 р. -3,5 млрд. дол. США). При цьому сальдо торгівлі товарами становить -4,2 млрд. дол. США, а сальдо торгівлі послугами залишається позитивним і складає 0,7 млрд. дол. США.[79]

Таблиця 3.2

Торгівля товарами та послугами України та ЄС у 2019 р.

	2018 р.	2019 р.	Зміни, 2019/2018	
	(млрд дол. США)	(млрд дол. США)	(млрд дол. США)	%
ЗТО з ЄС	49,7	52,6	2,9	105,8
Експорт до ЄС	23,1	24	0,9	103,9
Імпорт з ЄС	26,6	28,6	2	107,5
Сальдо	-3,5	-4,6	-1,1	131,4

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС у 2019 році склав 45,7 млрд. доларів США, що на 2,3 млрд. доларів США (5,5%) більше ніж у 2018 році. Експорт товарів до країн ЄС протягом 2019 року зріс на 3% або 0,6 млрд. доларів США і становив 20,8 млрд. дол. США, а імпорт товарів зріс на 7,7% (2,8 млрд. дол. США) та становив 25 млрд. дол. США [79].

Таблиця 3.3

Торгівля товарами України та ЄС у 2019 р.

	2018 р.	2019 р.	Зміни, 2019/2018	
	(млрд дол. США)	(млрд дол. США)	(млрд дол. США)	%
ЗТО з ЄС	43,4	45,7	2,3	105,5
Експорт до ЄС	20,2	20,8	0,6	103
Імпорт з ЄС	23,2	25	2,8	107,7
Сальдо	-3,1	-4,2	-1,1	135,5

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

До основних товарних категорій українського експорту в ЄС належать:

- чорні метали – 15,2% (зростання 15,3%);
- зернові культури – 12,7% (зростання 18,2%);
- електричні машини – 11,1% (скорочення 2,6%);
- руди, шлаки – 8,5% (скорочення 2,5%);
- жири та олії – 7,4% (зростання 35,0%);
- насіння та плоди олійних рослин – 7,4% (зростання 32,3%);
- деревина і вироби з деревини – 4,8% (зростання 3,8%);
- енергетичні матеріали – 3,4% (зростання 6,3%).

У імпорті з ЄС до України домінують такі товарні категорії:

- реактори ядерні, котли, машини – 13,3% (зростання 3,4%);
- засоби наземного транспорту, крім залізничного – 13,0% (зростання 46,1%);
- енергетичні матеріали – 10,8% (скорочення 15,2%);

- електричні машини і устаткування – 8,4% (зростання 10,0%);
- фармацевтична продукція – 6,3% (зростання 10,2%);
- пластмаси, полімерні матеріали – 5,4% (скорочення 3,4%);
- різноманітна хімічна продукція – 3,4% (скорочення 1,3%);
- папір та картон – 2,4% (скорочення 3,4%).[79]

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2019 році склав 7,9 млрд. доларів США, що на 0,6 млрд. доларів США (7%) більше ніж у 2018 році. Експорт послуг до ЄС у 2019 році зріс на 7,7% (0,3 млрд. дол. США) та становив 4,3 млрд. дол. США. Імпорт послуг з ЄС зріс на 6,2% (0,2 млрд. дол. США) та складав 3,6 млрд. дол. США.

Таблиця 3.4

Торгівля послугами України та ЄС у 2019 р.

	2018 р.	2019 р.	Зміни, 2019/2018	
	(млрд дол. США)	(млрд дол. США)	(млрд дол. США)	%
ЗТО з ЄС	7,3	7,9	0,6	107
Експорт до ЄС	4	4,3	0,3	107,7
Імпорт з ЄС	3,4	3,6	0,2	106,2
Сальдо	0,6	0,7	0,1	116,7

Примітка. Складено автором за даними Державної служби статистики України.

До основних категорій експорту послуг до ЄС належать:

- транспортні послуги – 30,9% (зростання 4,0%);
- послуги з переробки матеріальних ресурсів – 24,5% (зростання 0,8%);
- послуги у сфері телекомунікацій – 23,1% (зростання 18,8%);
- ділові послуги – 13,3% (зростання 7,6%);
- послуги з ремонту та технічного обслуговування – 2,1% (зростання 30,4%).

У імпорті послуг з ЄС до України домінують:

- транспортні послуги – 24,8% (зростання 4,1%);
- ділові послуги – 22,2% (скорочення 4,1%);
- послуги, пов'язані з подорожами – 15,8% (зростання 31,5%);
- роялті та інші послуги – 12,6% (зростання 12,3%);
- послуги у сфері телекомунікацій – 9,4% (зростання 5,6%). [79]

Основними проблемами процесу інтеграції, в даному випадку є його загальна незавершеність, та, значною мірою, відставання від визначених термінів впровадження. Така ситуація призводить до того, що попри те що ЄС є найбільшим торговим партнером України, торгівля з ЄС не приносить максимально можливого прибутку для нашої держави.

3.3. Пріоритети розвитку інтеграційних відносин між Україною та ЄС у контексті реалізації Угоди про Асоціацію

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, як наступний етап договірних відносин між Україною та ЄС, спрямована на політичне об'єднання та економічну інтеграцію, та залишає відкритим шлях для подальших прогресивних подій. УА передбачає спільну прихильність до тісних і довготривалих відносин, заснованих на загальних цінностях, зокрема, повної поваги до демократичних принципів, верховенства права, належного врядування, прав людини та основних свобод [42].

На даний час, імплементація Угоди проходить за наступним переліком напрямів:

- інтеграція України до ринку промислових товарів ЄС;
- спрощення митних процедур між Україною і ЄС;
- інтеграція України до Єдиного цифрового ринку ЄС;
- інтеграція України до внутрішнього ринку фінансових послуг ЄС;
- взаємне відкриття ринків державних закупівель України і ЄС;
- інтеграція України до внутрішнього ринку газу ЄС.

Імплементация положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА) у сфері митної справи відіграє ключову роль у процесі економічної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Результатом цієї імплементації має стати суттєве спрощення митних процедур, зменшення витрат підприємств при здійсненні міжнародних торговельних операцій та поступове зростання обсягів товарообігу України та ЄС. Зокрема, Угода про асоціацію передбачає впровадження в Україні інституту уповноважених (або авторизованих – «authorized») економічних операторів (далі УЕО) та визнання їх з боку ЄС, а також впровадження в Україні та визнання з боку ЄС єдиного адміністративного документу (ЄАД) та приєднання України до спільної транзитної системи ЄС, які є взаємопов'язаними процесами (ст. 76,1 (с) та 76,4 (b) та Додаток XV до УА) [38].

Впровадження УЕО допоможе зменшити кількість митних процедур та час проходження митної очистки для надійних компаній, що підвищить конкурентоспроможність українських підприємств на зовнішніх ринках. Однією з важливих переваг має стати взаємне визнання Україною та ЄС компаній із статусом УЕО.

Для приватного сектору це, насамперед, економія часових, грошових та організаційних ресурсів, прозорість і передбачуваність процедур, а також покращення потенційних можливостей бізнесу. Згідно з Угодою, ЄС пропонує Україні визнання уповноважених економічних операторів (УЕО) і приєднання до спільної транзитної системи (NCTS), що суттєво спростить митні процедури.

Впровадження в Україні ЄАД означає запровадження митних декларацій, що відповідатимуть деклараціям ЄС і зможуть використовуватися для будь-якої процедури імпорту чи експорту, а також для процедури спільного транзиту при торгівлі товарами між Україною та сторонами Конвенції про єдиний режим транзиту та Конвенції про

спрощення формальностей у торгівлі товарами від 20 травні 1987 року (далі - Конвенції) незалежно від виду та походження цих товарів.

Участь України у спільній транзитній системі ЄС створить низку переваг, головними з яких будуть суттєве прискорення та здешевлення руху товарів для всіх учасників (експортерів, перевізників, імпортерів), а також відсутність необхідності декларування експортних товарів на кордоні ЄС (при експорті це буде здійснюватися в Україні).

Статус УЕО, який може отримати підприємство, надає певний перелік пільг та спрощень при проходженні митних процедур. Це найвищий ступінь довіри митниці до підприємства. Для отримання статусу УЕО підприємство має відповідати певним критеріям. Формально, в Україні інститут УЕО запроваджено Митним кодексом з 2012 року [37].

Але чинні норми не працюють і містять суттєві невідповідності міжнародній практиці. Зокрема, критерії для отримання статусу УЕО та спрощення, які передбачені при отриманні відповідного сертифіката, не відповідають самим видам сертифікатів; неможливе надання сертифікату УЕО окремим суб'єктам (брокерам, експедиторам, перевізникам); непередбачений моніторинг за діяльністю УЕО тощо.

Отже, для впровадження в Україні інституту УЕО необхідно прийняти закон, який внесе відповідні зміни до Митного Кодексу України. Для приєднання України до єдиної транзитної системи ЄС та впровадження єдиного адміністративного документу необхідно прийняти законодавство щодо впровадження в країні окремих типів митних декларацій, аналогічних тим, що використовуються у ЄС для процедури спільного транзиту. Також потрібно розробити та запровадити відповідну інформаційно-телекомунікаційну систему, засновану на європейських технологіях.

У секторі телекомунікаційних послуг УА передбачає перспективу взаємного надання режиму внутрішнього ринку. Відповідно до ст.4(3) Додатку XVII до УА[38], такий режим означає, що у цьому секторі не

повинно бути жодних обмежень свободи надання послуг українською юридичною особою на території ЄС і навпаки.

Такий режим може бути отриманий за умови позитивної оцінки ЄС виконання Україною свого «домашнього завдання» щодо нормативно-правового наближення до права ЄС. Таким чином, інтеграція України до ЄЦР ЄС є логічним завданням, що витікає із положень УА і пріоритетів СхП. ЄЦР для України фактично означатиме доступ до онлайн-ринків та е-послуг країн ЄС, спрощення правових та адміністративних бар'єрів, приєднання до єдиних правил для вільного транскордонного поширення онлайн-послуг та контенту, онлайн-платежів, спрощених процедур цифрових контрактів, ліцензування, оподаткування та оформлення авторських прав. Наслідком інтеграції до ЄЦР будуть зростання інвестицій, торгівлі та зайнятості.

При укладанні УА, зобов'язання України щодо поступового приведення своїх чинних законів та майбутнього законодавства у секторі телекомунікацій у відповідність до ЄС були зазначені у Додатку XVII[38]. Втім, вже після того, як була підписана УА, ЄС почав радикально переглядати своє законодавство у цій сфері, у рамках створення ЄЦР.

Так, Стратегія створення ЄЦР передбачає:

- Усунення бар'єрів для транскордонної торгівлі товарами та послугами через інтернет(спрощення контрактних зобов'язань, е-комерція, реформа копірайту, уникнення невиправданого геоблокування, захист прав споживачів, уніфікація оподаткування, перегляд правил надання кабельного та супутникового зв'язку та доставки поштових замовлень);

- Гармонізацію регулювання цифрових мереж та послуг у країнах-членах ЄС (перегляд законодавства в сфері розповсюдження контенту, телекомунікацій, аудіо-візуальних послуг, захисту персональних даних, розвитку державно-приватного партнерства в сфері кібер-безпеки, забезпечення загальнодоступності інформаційно-комунікаційних технологій);

- Максимальне використання потенціалу зростання цифрової економіки ЄС (інвестиції до інфраструктури та технологій, таких як хмарні обчислення та великі дані; дослідження та інновації, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності промисловості, покращення державних послуг; розвиток цифрових навичок громадян).

Додаток XVII до Угоди про асоціацію (УА)[38] передбачає можливість надання повноцінного режиму внутрішнього ринку для торгівлі фінансовими послугами. Такий режим передбачає однакові умови роботи українських компаній та компаній країн-членів ЄС на ринку ЄС та України; повну свободу надання послуг українськими компаніями на ринку ЄС та навпаки. Для фінансових установ це повинно було б означати поширення режиму «паспорту», відповідно до якого банки, страхові компанії та інші фінансові установи під наглядом регулятора однієї з країн ЄС можуть працювати по всьому ЄС, на Україну. Тобто українські компанії змогли б працювати у всіх країнах ЄС і навпаки.

До надання режиму внутрішнього ринку правила торгівлі послугами між Україною та ЄС не надто відрізняються від правил торгівлі послугами з третіми країнами: торгівля є вільною за певними винятками, передбаченими Додатком XVI до УА[38]. Ці винятки не суттєво відрізняються від аналогічних винятків, передбачених угодою ГАТС в рамках СОТ. Проте у звіті про впровадження ПВЗВТ з Україною за 2016 рік, підготованому Єврокомісією, зазначено, що Україна не зможе повністю впровадити законодавство ЄС в сфері фінансових послуг.

Це обґрунтовано тим, що ЄС поступово переходить до більш централізованого нагляду за банками та іншими постачальниками фінансових послуг. Новостворені регулятори фінансових послуг на рівні ЄС, такі як Європейський банківський орган, не мають правових підстав для роботи поза межами ЄС. Отже, через різку зміну підходу до регулювання фінансових послуг в ЄС передбачена в УА перспектива надання режиму внутрішнього ринку для України стала непевною. Угода передбачає перспективу

внутрішнього ринку фінансових послуг, але через зміну регулювання у ЄС ця перспектива стала непевною.

Для отримання режиму внутрішнього ринку необхідно наблизити законодавство України до законодавства ЄС у сфері фінансових послуг та забезпечити належну спроможність наглядових органів та механізмів нагляду. Обсяг зобов'язань є значним: Україна зобов'язалась впровадити основні акти законодавства ЄС, що регулюють роботу банків, страхових компаній, операторів ринку капіталу; обіг цінних паперів, проведення платежів, запобігання відмиванню грошей та вільний рух капіталу.

Як наслідок реформи регулювання фінансового сектора у ЄС значну частину законодавчих актів ЄС, згаданих в УА, було скасовано та замінено новими (часто із збільшенням регуляторного навантаження на учасників ринку). У такому випадку ст. 3 Додатку XVII до УА[38] передбачає консультації між ЄС та Україною щодо оновлення цього додатку.

В сфері банківського регулювання як Україна, так і ЄС впроваджують рекомендації Базельського комітету з питань банківського нагляду. ЄС і Україна впровадили базові принципи банківського нагляду та основні вимоги до капіталу банків (Базель I[37]). Проте ЄС вже ввів найновіші стандарти банківського регулювання (так звані Базель III[37]), прийняті у відповідь на Велику фінансову кризу 2007-2009 років, тоді як в Україні їх впровадження триває [36].

Регулювання роботи страхових компаній України визначається Законом про страхування, що був прийнятий в 2001 році. На час прийняття Закону регулювання страхових компаній не надто суттєво відрізнялось від правил ЄС. Втім страхові компанії ЄС з 2016 року працюють за новими правилами (визначеними директивою 2009/138/ЄС, відомою як Solvency II)[87]. Зокрема було скасовано перелік припустимих активів для інвестування, встановлено нові вимоги для капіталу, вимоги щодо управління ризиками страхових компаній, збільшено прозорість нагляду за страховими компаніями.

Законодавство ЄС в сфері ринків капіталу відповідає вищому розвитку ринків капіталу в економіках країн-членів порівняно з Україною і також було суттєво оновлено в останні роки. Найсуттєвіші зміни містить директива та регламент MiFID II/MiFIR щодо ринків фінансових інструментів. Вони підвищили вимоги до захисту роздрібних клієнтів, розширила вимоги до прозорості учасників ринку зокрема щодо оприлюднення даних про позабіржові операції, оновили вимоги до регульованих ринків.

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС (Глава 8 Розділу IV та Додаток XXI)[38] передбачає «забезпечення взаємного доступу до ринків державних закупівель на основі принципу національного режиму на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях для державних контрактів та договорів концесії у традиційних галузях економіки, а також у комунальному господарстві». Це означає вигоди для українських компаній, які отримують доступ до ринку державних закупівель ЄС, обсягом близько 14% ВВП або понад 1,9 трильйонів євро.

Водночас конкуренція на ринку державних закупівель в Україні через участь в закупівлях компаній ЄС сприяє ефективнішому витрачання бюджетних коштів, а також стимулюватиме вітчизняні компанії бути конкурентнішими. На відміну від ринку товарів, щодо ринку державних закупівель УА передбачає не асиметричне відкриття ринку з боку ЄС, а симетричний взаємний доступ на ринок двох сторін після виконання Україною «домашнього завдання» із приведення свого законодавства у відповідність із нормами ЄС.

У Додатку XXI до Угоди [38] наведено «Індикативний графік інституційних реформ, адаптації законодавства та надання доступу до ринку», який передбачає п'ять етапів законодавчих змін та взаємного відкриття доступу до ринку з 1 січня 2016 року до 2024 року. Впровадження кожного етапу має бути оцінено Комітетом Асоціації Україна-ЄС у торговельному складі і при позитивному висновку означатиме відкриття певного сегменту державних закупівель ЄС та України за контрактами,

вартість яких перевищує порогові значення, що встановлені в цьому ж Додатку.

Відповідно до ст. 154 (4) УА[38], після проходження всіх етапів індикативного графіка Україна і ЄС розглянуть можливість взаємного ще глибшого надання доступу до ринків закупівель. Терміни «державні закупівлі» та «публічні закупівлі», що вживаються у цій публікації, є тотожними і відповідають терміну public procurement англійською мовою. Термін «державні закупівлі» використовується в офіційному українському тексті Угоди про асоціацію, у той час як у національному законодавстві з 2015 року використовується термін «публічні закупівлі». Ці показники не включають закупівлі комунальних компаній. Якщо включити в оцінку і ці закупівлі, то сукупні державні закупівлі в ЄС становлять 19% ВВП або 2,3 трильйони євро. Угода передбачає взаємний доступ на ринок державних закупівель за умови виконання Україною «домашнього завдання», у п'ять етапів [37].

Угода про асоціацію прямо пов'язує доступ до ринку державних закупівель ЄС із успіхами України у сфері наближення її законодавства до правил державних закупівель ЄС. Зокрема, Україна повинна визначити центральний орган виконавчої влади, відповідальний за політику у сфері державних закупівель, та окремий неупереджений та незалежний апеляційний орган для перегляду рішень, прийнятих замовниками в процесі закупівель.

При проведенні закупівель, має бути забезпечено дотримання принципів недискримінації, рівного ставлення, прозорості та пропорційності. Україна повинна наблизити своє законодавство до вимог Директив ЄС, що регулюють державні закупівлі, проте ці директиви не мають виконуватися повністю або миттєво.

Додатки від XXI-B до XXI-N[38] ділять ці директиви на кілька типів елементів: «основні», «обов'язкові», «необов'язкові» (тобто положення, які не є обов'язковими, але рекомендуються для наближення) та ті, «які не

підпадають під сферу законодавчої адаптації». На першому етапі, на який Україні надавалося шість місяців з дати набрання чинності Угодою, йшлося про впровадження основних принципів законодавства ЄС та визначення центрального органу виконавчої влади, відповідального за політику у сфері державних закупівель, та незалежного органу із контролю у цій сфері. У травні 2018 року Комітет Асоціації Україна-ЄС у торговельному складі ухвалив рішення про оновлення Додатку XXI, щоб врахувати нові Директиви ЄС з питань державних закупівель, ухвалені у 2014 році. При цьому було несуттєво збільшено порогові значення для застосування правил державних закупівель [38].

Україна зробила крок до інтеграції з ЄС у сфері енергетики ще до підписання Угоди про асоціацію, набувши у 2011 року членства у Енергетичному Співтоваристві – міжнародній організації, що включає ЄС та країни-сусіди, метою якої є створення інтегрованого панєвропейського енергетичного ринку шляхом поширення енергетичного законодавства ЄС поза межі ЄС.

Будучи членом Енергетичного Співтовариства, Україна зобов'язалась імплементувати положення актів Третього енергетичного пакету ЄС. Проте, повністю гармонізуючи своє законодавство з правом ЄС у сфері енергетики, Україна не має зафіксованої в УА перспективи отримання режиму внутрішнього ринку ЄС у цій сфері у разі виконання свого «домашнього завдання».

Відповідне положення відсутнє у Додатку XXVII (на відміну від Додатку XVII, який передбачає таку перспективу для деяких ринків послуг)[38]. За підсумками засідання Ради асоціації Україна-ЄС у грудні 2018 року, Сторони погодились оновити Додаток XXVII для відображення змін в законодавстві ЄС у сфері енергетики. На сьогодні, найважливішою частиною українського ринку, що потребує переходу на норми законодавства ЄС, є транспортування газу з Росії до країн ЄС.

Повноцінно це можна зробити, якщо ЄС надасть Україні режим внутрішнього ринку, а його норми будуть повноцінно застосовні до точок входу в газотранспортну систему (далі - ГТС) України на кордоні з Росією. Такий режим означатиме, що для нормативних актів ЄС у сфері ринку газу термін «держави-члени» буде читатися як «держави-члени та Україна».

Це надасть Україні ті самі права і обов'язки на ринку газу, що і державам-членам ЄС. Це означає додаткові повноваження європейських інституцій – Єврокомісії і Суду ЄС – в Україні, але і додаткові права України у відносинах з цими інституціями і з державами-членами.

Така інтеграція створить стабільні правові рамки та надасть додаткові гарантії інвесторам. Вона значно спростить діяльність компаній з ЄС на ринку України, що матиме наслідки у вигляді збільшення пропозицій у постачанні, збільшення прямих іноземних інвестицій та підвищення власного видобутку.

У рамках УА та Енергетичного Співтовариства Україна зобов'язалася імплементувати всі ключові вимоги європейського законодавства у сфері ринку газу, а саме: відкриття ринку для конкуренції, право усіх споживачів обирати постачальника газу, та відокремлення функцій транспортування, зберігання та розподілу газу від функції постачання («анбандлінг» оператора ГТС і сховищ, а також операторів газорозподільних мереж). Режим внутрішнього ринку для України надасть додаткові повноваження європейським інституціям, гарантії інвесторам і спрощення європейським компаніям.[37]

Висновки до розділу 3

В сучасних умовах Україна визнає стратегічно важливим посилення своєї участі в інтеграційних об'єднаннях. Європейський Союз є найбільш послідовним та довготривалим прикладом такої інтеграції. Залишаючись одним з основних центрів сучасної світової економіки, ЄС утримує свою

позицію інституції, що забезпечує безпеку, політичну стабільність, економічний розвиток.

Часткові реформи, проведені останніми роками в ЄС та Єврозоні, є, на даний момент, незавершеними та залишають можливості для різних траєкторій руху в майбутньому. При цьому, наявні механізми взаємодії є недостатньо гнучкими та не відповідають сучасним вимогам.

Для України процес змін у дії механізмів європейської інтеграції є багатоаспектним. Слід зазначити, що така ситуація з реформуванням системи діяльності інтеграційного об'єднання, призводитиме до зростаючої з часом втрати актуальності того формату в якому ведеться співпраця, що привносить ризики невідповідності існуючого формату Угоди про Асоціацію до потреб та вимог майбутнього механізму. З іншого боку така в середині діяльність Європейського союзу має на меті покращення функціонування організації, а відтак збільшує потенційну вигоду від розширення співпраці.

Основні ризики для України, що виникають із переформатуванням європейської інтеграції, пов'язані з можливістю фрагментації європейського простору та, як наслідок, виникненням складних політичних дилем вибору та додаткових фінансових витрат, певним звуженням можливостей доступу до ресурсів ЄС, загостренням проблем з мігрантами та можливістю руйнації Шенгенського режиму, ускладненням умов у сфері безпеки через зменшення підтримки з боку ЄС. При цьому і суттєве поглиблення процесу європейської інтеграції, і можливі явища дезінтеграції постануть викликом для України, її процесу соціально-економічних перетворень та взаємодії в рамках Угоди про асоціацію з ЄС.

ВИСНОВКИ

На основі вищенаведеного матеріалу, можна зробити висновок, що процес міжнародної інтеграції впродовж свого розвитку створив значну теоретичну базу, яка мала б надати можливостей до передбачення та урахування окремих наслідків при практичній діяльності на міжнародному рівні. Окремо слід зазначити роль Європейського Союзу як каталізатора цих досліджень з метою забезпечити практичними рішеннями складний процес європейської економічної та нерозривно пов'язаною з нею політичної інтеграції.

В результаті проведеного аналізу методико-теоретичної бази досліджень процесу Міжнародної інтеграції можна сказати, що, незважаючи на ряд розбіжностей в аксіоматиці, вони надають змогу різностороннє оцінити процеси які відбуваються при розбудові таких об'єднань, та забезпечити рішеннями конкретні завдання, що стоять перед такими структурами. В окремих випадках, той чи інший погляд був прямою відповіддю на ті чи інші процеси, що породжувалися рухом країн о інтеграції.

На цьому тлі необхідно підкреслити, що при створенні а згодом і розширенні системи Європейської економічної інтеграції, європейські політики прямо у своїх діях керувалися вже наявними на той час дослідженнями. Наприклад, такі особистості як Монне та Шуман прямо заявляли, що їх погляд на майбутнє Європейської інтеграції виходить з концепцій функціоналістської парадигми. В подальшому своєму розвитку ЄС також загалом керувалася такою парадигмою, хоча з часом намітився певний відхід, після наділення Європейських інституцій своїм колом компетенцій та повноважень, до спирання на них, як першочерговий механізм вирішення тих чи інших проблем, що поставило перед завдання до реформування наявної системи, що дало старт Ніццькому та Лісабонському договорам

Загалом, висновки можна сформулювати в 4 тези:

1. Був утворений значний масив теоретичних напрацювань, які б висвітлювали механізми функціонування процесу міжнародної економічної інтеграції, що дозволяє стверджувати, що попри

2. Значну роль у формуванні та розвитку теоретичної бази зіграла практична необхідність до утворення системи поглядів якою можна було б користуватись при прийнятті рішень щодо цього процесу

3. Можна виділити і зворотній зв'язок, коли теоретична основа використовувалася як база для формування уявлень про майбутній процес інтеграції, його завдання та практичну реалізацію.

4. Оскільки, як вже зазначалося ЄС у своєму нинішньому вигляді є найбільш послідовним та найглибшим утворенням даного типу, не можливо ігнорувати тенденції до поступового відходу від теоретичної основи функціоналістської парадигми, на базі якої був сформований, пов'язаний з нагромадженням політичних повноважень та апарату їх виконання.

5. Узагальнюючи наведені відомості, можна зробити висновок, що для Європейського союзу, як економічного інтеграційного об'єднання, характерна певна двоякість. Вона походить, перш за все, від поєднання сфер компетенцій, які покладаються на інституції ЄС, оскільки вони охоплюють і політичну сферу для забезпечення можливості врегулювання відповідних питань, що повстають в рамках процесу економічної інтеграції.

6. У свою чергу економічна інтеграція примушує країни-учасниці до вироблення політичних рішень, що в даному випадку не може бути досягнуто на основі двосторонніх догорів, а багатосторонні договори можуть стикнутися з труднощами при їх ратифікації та виконанні, оскільки не можуть бути достатньо гнучкими для вирішення повсякденних питань, а відтак держави, спираючись на власний досвід, можуть відмовитися від участі у ньому, що призводить до необхідності винесення механізмів такої взаємодії в окремі наднаціональні структури. В сумі, це положення призводить до поглиблення обох видів інтеграції.

7. Проте, це також призводить до процесу віддалення центрів прийняття рішень від безпосередньо учасників економічної інтеграції, що має наслідок у вигляді системної вразливості через концентрацію на політичних, а не економічних аспектах інтеграції. Звісно, ЄС від самого початку ніс в собі фундамент до політичної надбудови, в чому полягають і передумови до його структури, проте і в такому випадку його структура не захищена від подібного перекосу, та навіть більш вразлива до втрати гнучкості та оперативності при прийнятті рішень. На практиці, це підтверджується у вигляді рішення Сполученого королівства до виходу з союзу.

Україна, в сучасних умовах, визнає стратегічно важливим посилення своєї участі в інтеграційних об'єднаннях. Європейський Союз є найбільш послідовним та довготривалим прикладом такої інтеграції. Залишаючись одним з основних центрів сучасної світової економіки, ЄС утримує свою позицію інституції, що забезпечує безпеку, політичну стабільність, економічний розвиток.

Часткові реформи, проведені останніми роками в ЄС та євроні, є, на даний момент, незавершеними та залишають можливості для різних траєкторій руху в майбутньому. При цьому, наявні механізми взаємодії є недостатньо гнучкими та не відповідають сучасним вимогам.

Для України процес змін у дії механізмів європейської інтеграції є багатоаспектним. Слід зазначити, що така ситуація з реформуванням системи діяльності інтеграційного об'єднання, призводитиме до зростаючої з часом втрати актуальності того формату в якому ведеться співпраця, що привносить ризики невідповідності існуючого формату Угоди про Асоціацію до потреб та вимог майбутнього механізму. З іншого боку така в середині діяльність Європейського союзу має на меті покращення функціонування організації, а відтак збільшує потенційну вигоду від розширення співпраці.

Основні ризики для України, що виникають із переформатуванням європейської інтеграції, пов'язані з можливістю фрагментації європейського

простору та, як наслідок, виникненням складних політичних дилем вибору та додаткових фінансових витрат, певним звуженням можливостей доступу до ресурсів ЄС, загостренням проблем з мігрантами та можливістю руйнації Шенгенського режиму, ускладненням умов у сфері безпеки через зменшення підтримки з боку ЄС. При цьому і суттєве поглиблення процесу європейської інтеграції, і можливі явища дезінтеграції постануть викликом для України, її процесу соціально-економічних перетворень та взаємодії в рамках Угоди про асоціацію з ЄС.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беглиця В. П. Ключові проблеми співпраці України з Європейським Союзом / В. П. Беглиця, О. І. Шаловинська // Публічне управління та митне адміністрування . – 2019. - № 4 (23). – С. 122 – 127
2. Білозір О. В. Організація соціального діалогу та партнерства в умовах європейської інтеграції / О. В. Білозір // Публічне управління та митне адміністрування . – 2019. - № 4 (23). – С. 13 – 20
3. Булах Т.М. Угода про асоціацію України з ЄС: вигоди та проблеми / Т.М. Булах // Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 15 березня 2019 року / Упоряд. О.А. Іващенко. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. - С. 23 - 26.
4. Бучинський В.О. Механізми взаємодії європейської інтеграції / В.О. Бучинський, В.О. Корнієнко // Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 27-28 квітня 2020 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/29755>
5. Корнієнко В. О. Євросоюз: українська мета на тлі європейських проблем. Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 13-15 березня 2019 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2019/paper/view/6809>.
6. Кушнір, Н. О. Аналіз впливу угоди про асоціацію на окремі галузі економіки та товарні ринки України [Текст] / Н. О. Кушнір, Н. В. Дідик // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. – Ужгород : Гельветика, 2018. – Вип. 22№Ч.2. – С. 59–63.

7. Мороз О. С. Міжнародна економічна інтеграція України: проблемні аспекти розвитку / О. С. Мороз // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2019. – № 19. – С. 27-34.

8. Калина М.С. Євроінтеграційна політика України в контексті розширення Європейського Союзу [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05kmsrjs.pdf>

9. В.В. Резніков, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В РІЗНИХ КРАЇНАХ, Науковий вісник: Державне управління: № 3 (2020)

10. Шкуренко А.В. Інтеграція України до Європейського союзу: переваги та недоліки /А.В. Шкуренко, В.О. Корнієнко // Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 27-28 квітня 2020 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ir.lib.vntu.edu.ua//handle/123456789/29758>

11. Шнурова І. Міжнародна економічна інтеграція на сучасному етапі розвитку / І. Шнурова // Міжнародний менеджмент, -2017. -№ 4. –С. 23-28.

12. Кузнецов Д.А. — Возможности формирования комплексного подхода к исследованиям региональной интеграции и трансрегионализма // Мировая политика. – 2019. – № 1. – С. 1 - 13.

13. Dabrowski, Marek, The Economic and Monetary Union: Past, Present and Future (March 15, 2019). CASE Research Paper No. No. 497 (2019); IBSN: 9788371786808 . Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3393532>

14. CLAUDIA HOFMANN , ALBERTO OSNAGO and MICHELE RUTA / The Content of Preferential Trade Agreements Cambridge University Press: Volume 18, Issue 3 July 2019 , pp. 365-398

15. Neofunctionalism revisited: integration theory and varieties of outcomes in the Eurocrisis Nicoli.F Published online: 06 Oct 2019

16. Nicoli, F. 2017. “Democratic Legitimacy in the Era of Fiscal Integration.” Journal of European Integration 39 (4): 389–404.

17. Nicoli, F. 2019. “Crises, Path Dependency, and the Five Trilemmas of European Integration: Seventy Years of ‘failing Forward’ from the Common Market to the European Fiscal Union.” ACES Research Paper No. 5/2019

18. Nicoli, F. 2019. “Crises, Path Dependency, and the Five Trilemmas of European Integration: Seventy Years of ‘failing Forward’ from the Common Market to the European Fiscal Union.” ACES Research Paper No. 5/2019

19. Economic policy with and without maximizing rules RG Lipsey - Pacific Economic Review, 2017 - Wiley Online Library

20. Patricia Commun, Stefan Kolev. Wilhelm Röpke (1899–1966) A Liberal Political Economist and Conservative Social Philosopher. / Springer International Publishing, 2018 – p. 93-109

21. The Schuman Plan and the Start of Supranational European Integration
Piers Ludlow May 2019

22. Reisman D. (2018) Introduction. In: James Edward Meade. Great Thinkers in Economics. Palgrave Macmillan, Cham ISBN 978-3-319-69281-4

23. Ricardo D. Principles of Political Economy and Taxation / D. Ricardo [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/ricardo/Principles.pdf>

24. Gancia, Gino and Ponzetto, Giacomo A. M. and Ventura, Jaume, A Theory of Economic Unions (November 2019). CEPR Discussion Paper No. DP14121. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3496610>

25. Glöcker, G., J. Linder, and M. Salines. 2017. “Explaining the Sudden Creation of a Banking Supervisor for the Euro Area.” Journal of European Public Policy 24 (8): 1135–1153.

26. Gnutzmann, Hinnerk and Gnutzmann-Mkrtchyan, Arevik, The Silent Success of Customs Unions (February / Février 2019). Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie, Vol. 52, Issue 1, pp. 178-224, 2019. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3332561> or <http://dx.doi.org/10.1111/caje.12369>

27. Hirsch Ballin E., Ćerimović E., Dijstelbloem H., Segers M. (2020) Variation and the Internal Market. In: European Variations as a Key to Cooperation. Research for Policy (Studies by the Netherlands Council for Government Policy). Springer, Cham
28. Kuhn, T., and F. Nicoli. 2019. "Collective Identities and Integration of Core State Powers." *JCMS: Journal of Common Market Studies*.
29. Kuhn, T., Pestow, R. & Zenker, A. Building Climate Coalitions on Preferential Free Trade Agreements. *Environ Resource Econ* 74, 539–569 (2019).
30. Theorising the EU in crisis: de-Europeanisation as disintegration / Ben Rosamond / *Global Discourse: An interdisciplinary journal of current affairs*, Volume 9, Number 1, January 2019, pp. 31-44
31. Jacob Viner and Gottfried von Haberler, two theories of Custom Union, a precise answer for the European Union Clifford Bekar, Kenneth Carlaw, Richard Lipsey. General purpose technologies in theory, application and controversy: a review / *Journal of Evolutionary Economics* December 2018, Volume 28, Issue 5, pp 1005–1033
32. Storm S. How a Flawed Structure is Hurting the Eurozone – INET Conference "Reawakening" Edinburgh 21-23 October 2017, <https://www.ineteconomics.org/uploads/papers/STORM-INET-2017-Storm-Panel-Future-of-the-Eurozone.pdf>.
33. K Zwolski. Wider Europe, Greater Europe? David Mitrany on European Security Order / *JCMS* 2017 Volume 55. Number 3. pp. 645–661
34. ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державної служби статистики України.
35. <https://ec.europa.eu/eurostat> – офіційний сайт Євростату
36. <http://comeuroint.rada.gov.ua/> – Офіційний сайт комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України.
37. <https://pulse.eu-ua.org/> – «Пульс угоди», система моніторингу виконання Угоди про асоціацію
38. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми

державами-членами, з іншо їсторони [Електроннийресурс]. – Режим доступу:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

39. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012

40. Довідка “Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2019 році” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f65c0ef7-6705-4c45-a700-9781528a2209&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi&isSpecial=true>

41. Порядок денний асоціації Україна — ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/news/doc_248012532/UA_15-1%20final.pdf

42. Східне партнерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>

43. Рада Європи <https://www.coe.int/en/web/portal/european-union>

44. International Monetary Fund, International Financial Statistics and Balance of Payments databases, World Bank, International Debt Statistics, and World Bank and OECD GDP estimates [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.

45. Текст Римських угод 1957р [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.cvce.eu/obj/treaty_establishing_the_european_coal_and_steel_community_paris_18_april_1951-en-11a21305-941e-49d7-a171-ed5be548cd58.html

46. Текст Єдиного Європейського Акту 1986р [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11986U/TXT>

47. Текст Ніццького договору 2001р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_03_23

48. Текст Лісабонської угоди 2007р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2008:115:TOC>

49. Текст Амстердамського договору 2009р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>

50. Текст Комплексної економічної та торгової угоди між ЄС та Канадою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/september/tradoc_156062.pdf

51. Текст Угоди про Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/index_en.htm

52. Текст Шенгенської угоди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:42000A0922\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:42000A0922(01))

53. Європейський механізм стабільності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2012002>

54. Звіт Європейського банку реконструкції та розвитку "Annual Review 2018" (PDF). Retrieved 19 February 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com/news/publications/transition-report/transition-report-201920-better-governance-better-economies.html>

55. Основні документи ОБСЄ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/resources/csce-osce-key-documents>

56. THE GENERAL AGREEMENT ON TARIFFS AND TRADE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/06-gatt_e.htm

57. Угода про асоціацію та глибоку й всеосяжну зону вільної торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf

58. The historical development of European integration [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI\(2018\)618969_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI(2018)618969_EN.pdf)

59. European Commission. White Paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios for the EU27 by 2025. – Brussels, 1 March 2017, [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf.

60. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Central Bank “On steps towards Completing Economic and Monetary Union”. – European Commission, 21 October 2015, [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-600-EN-F1-1.PDF>.

61. Reflection Paper on the Deepening of the Economic and Monetary Union. – European Commission, 31 May 2017, [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-emu_en.pdf;

62. Reflection Paper on the Future of EU Finances. – European Commission, 28 June 2017, [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-eu-finances_en.pdf

63. Europe: a work in progress – political integration and economic convergence in Monetary Union - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2018/html/ecb.sp181122.en.html>